

Dünyanın Yeniden Düzenlenişi: Bölgesel Bloklar ve Çok Kutuplu Küresel Yönetişimin Yükselişi

SHANGTAO GAO *

Prof. Dr.
Çin Dışişleri Üniversitesi (CFAU)

JESSICA DURDU**

Doktora Adayı ve Uluslararası İlişkiler Uzmanı
Çin Dışişleri Üniversitesi (CFAU)

*Gao Shangtao, Çin Dışişleri Üniversitesi (CFAU) Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde profesör ve yüksek lisans danışmanıdır. CFAU'da Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Müdürüdür. Başlıca araştırma alanları arasında Uluslararası İlişkiler Teorisi (Güç Yapılandırıcılığı), Çin'in Dış Politikası (Karar Verme Modeli), Orta Doğu Sorunları (ABD'nin Orta Doğu politikası, İsrail-Arap ilişkileri, İran'ın Sünni ülkelerle ilişkileri) bulunmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2031-9869>

e-posta: gaostao613@163.com

**Jessica Durdu, Türkiye-Çin ilişkileri ve uluslararası diplomasi alanlarında uzmanlaşmış bir uluslararası ilişkiler uzmanı ve Çin Dışişleri Üniversitesi'nde (CFAU) Uluslararası İlişkiler alanında doktora adaydır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nda üst düzey politika raporları, stratejik analizler ve uluslararası sunumlardaki raporlara katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti'ne sunulan strateji belgelerinin yazarıdır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden (ODTÜ) Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans derecesi ve ODTÜ ile New York'taki SUNY'den Küresel ve Uluslararası İlişkiler alanında çift lisans derecesi bulunan Durdu, İngilizce ve Türkçe'yi akıcı bir şekilde konuşmakta ve Çince'de ileri düzeyde olup, araştırmalarını diplomatik strateji ve küresel siyasi işbirliği üzerine yoğunlaştırmaktadır.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2315-9661>

e-posta: jessicadurdu@gmail.com

Geliş Tarihi: 28.07.2025

Kabul Tarihi: 30.09.2025

Atf: Gao, S. & Durdu, J. (2025). Dünyanın Yeniden Düzenlenişi: Bölgesel Bloklar ve Çok Kutuplu Küresel Yönetişimin Yükselişi. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 7(1), 47-84.

ÖZ

Uluslararası yönetim sistemi yapısal bir dönüşüm geçiriyor ve bu dönüşüm, Batı liderliğindeki kurumların geleneksel hakimiyetine giderek daha fazla meydan okuyan bölgesel blokların ve kurumların yükselişiyle hızlanıyor. Bu makale, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı liderliğindeki kurumların hakim olduğu tek kutuplu liberal hegemonik düzenden, bölgesel blokların ve kurumların ortaya çıkmasıyla karakterize edilen çok kutuplu bir küresel yönetim sistemine doğru küresel geçişi analiz ediyor. Makale, iklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik ve siyasi çok kutupluluk gibi ortak bir anlayış ve işbirliği gerektiren 21. yüzyılın zorluklarını ele almak için geleneksel devletlerarası kurumların giderek artan yetersizliğinin, bölgeselcilik ve Güney-Güney işbirliğine dayanan alternatif yönetim yapılarının yaygınlaşmasına yol açtığını savunmaktadır. Makale, dünya sahnesinde ortak zorluklar veya coğrafi yakınlık etrafında oluşan grupların gayri resmi işbirliği eğilimi olan “bölgesel bloklar” ile yapılandırılmış kurallara ve uzun vadeli yönetim çerçevelerine sahip resmi yapılar olan “kurumlar” arasında ayrım yapmaktadır. Bu makale, kurumları kategorize ederek, bölgesel blokların ve kurumların küresel olarak daha kapsayıcı ve çoğulcu bir yönetim mimarisini nasıl şekillendirdiğini değerlendirmektedir. Çin ve Küresel Güney'in yükselişiyle ilişkili mekanizmalara ve bunların küresel yönetişimin gelecekteki yapısı üzerindeki etkilerine özel önem verilmektedir. Çalışma, uluslararası sistemin devletlerarası çatışma çözümü çerçevesinden, çok kutuplu yönetimi merkezine alan küresel bir zorluk yönetimi paradigmasına doğru kaymakta olduğu sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: bölgesel bloklar, Çin'in yükselişi, çok kutuplu yönetim, Küresel Güney, küresel kurumlar, post-hegemonik düzen.

Reordering the World: Regional Blocs and the Rise of Multipolar Global Governance

ABSTRACT

The international governance system is undergoing a structural transformation, and this transformation is catalyzed by the rise of regional blocs and institutions that increasingly challenge the traditional dominance of Western-led institutions. This article analyzes the global transition from a unipolar liberal hegemonic order, dominated by Western-led institutions, especially after World War II, toward a multipolar global governance system characterized by the emergence of regional blocs and institutions. It argues that the growing inability of traditional inter-state institutions to address 21st-century challenges, such as climate change, economic inequality, and political multipolarity, which require a common understanding and cooperation, has led to the proliferation of alternative governance structures rooted in regionalism and South-South cooperation. It distinguishes between “regional blocs” as informal cooperative tendency of groupings formed around shared challenges or geographic proximity on the world stage, and “institutions” as formalized organizations with structured rules and long-term governance frameworks. By categorizing institutions, this paper evaluates how regional blocs and institutions are shaping a more inclusive and pluralistic governance architecture globally. Special attention is given to mechanisms associated with the rise of China and the Global South, as well as their implications for the future configuration of global governance. The study concludes that the international system is shifting from an inter-state conflict resolution framework to a global challenge-management paradigm, with multipolar governance at its core.

Keywords: China's rise, global institutions, Global South, multipolar governance, regional blocs, post-hegemonic order.

Giriş

ULUSLARARASI YÖNETİŞİMİN MİMARİSİ köklü bir dönüşüm geçiriyor. Birleşmiş Milletler (BM), Bretton Woods finans kurumları (IMF, Dünya Bankası) ve ABD liderliğindeki güvenlik ittifakları (NATO) gibi kurumların desteklediği İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel düzen, ABD'nin üstünlüğü ve serbest ticaret ile demokrasinin teşvik edilmesi varsayımına dayalı olarak inşa edildi (Ikenberry, 2018). Bu düzen, Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası erken dönemde otoritesini korumuş olsa da, bugün karşı karşıya olduğumuz çağdaş küresel sorunları ele almada sınırlı olduğunu ortaya koymuştur (Acharya, 2017; Ikenberry, 2018). 20. yüzyılın ortaları için tasarlanan kurumlar, artık ulusötesi sorunlar ve Küresel Güney'in yükselişiyle karakterize edilen çok kutuplu bir dünyada geçerlilikleri konusunda sorgulanmaktadır (Acharya, 2017; Acharya ve ark., 2023).

Afrika Birliği'nin (AfB) 2023 yılında G20'ye kabul edilmesi gibi son dönemdeki gelişmeler, daha kapsayıcı, çok kutuplu bir yönetim için yapılan çabaları simgelemektedir (Acharya & Singh, 2023). BM Güvenlik Konseyi, büyük güçlerin veto hakları nedeniyle felç olmuş durumda ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) uyuşmazlık çözme sistemi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bölünmeleri yansıtan işlevsiz bir yapıya sahiptir (Araya, 2025). IMF ve Dünya Bankası da, yavaş reformlarıyla gelişmekte olan ekonomileri yeterince temsil edememesi nedeniyle meşruiyet kriziyle karşı karşıyadır (Ikenberry, 2018; Acharya, 2017). Acharya (2017) tarafından belirtildiği gibi, liberal düzen uzun süredir dışlayıcı olmuştur ve iyi niyetli yönetim iddiaları gelişmekte olan dünyada boş sözler olarak kalmaktadır. Bu güvenilirlik krizi, günümüzün küresel zorluklarına daha kapsayıcı bir şekilde daha uygun alternatif çerçeveler için çağrılara yol açmıştır (Scholz, 2023).

Gelişmekte olan bölgesel bloklar ve yeni kurumlar, kalkınma, güvenlik, koordinasyon ve kapsayıcılığa odaklanarak bu boşluğu doldurmaktadır. Burada, bu araştırmanın bölgesel bloklar ve kurumlar arasında bir ayrım yaptığına dikkat etmek önemlidir. Her ikisinin küresel politikadaki etkilerini ve rollerini net bir şekilde ayırmak zor olsa da, bu makale için bölgesel bloklar, aynı/benzer zorluklarla karşı karşıya olan ve aynı/benzer hedeflerle bir araya gelip uyum içinde hareket eden ülkeler arasındaki gayri resmi eğilimi ifade edecektir. Öte yandan, kurumlar, bu ülkelerin karar alma sürecinde nispeten eşit söz hakkına sahip oldukları ve uzun vadeli yönetim çerçeveleri içinde yasal statüye sahip oldukları resmi ortamları ve sistemleri kapsayacak ve ifade edecektir. Küresel Güney koalisyonları, özellikle iklim müzakereleri, ticaret ve BM oylamalarında daha iddialı hale gelmiş, egemen eşitliği ve kalkınma dayanışmasını savunmuştur (Acharya, 2017). Ayrıca, BRICS ve Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB) gibi yeni çok taraflı kurumlar, daha az siyasi koşul içeren alternatif kalkınma finansmanı sunarak Bretton Woods kurumlarının hakimiyetine meydan okumaktadır (Prates & Peruffo, 2016). Bu yeni aktörler, küresel yönetişimin ABD liderliğindeki düzenden daha merkezi olmayan, ağ bağlantılı bir çok taraflılığa doğru kaymakta olduğunu göstermektedir (Acharya et al., 2023).

Bu bağlamda, bu makale yeni ortaya çıkan bölgesel kurumlar aracılığıyla küresel yönetişimin dönüşümünü incelemektedir. Küresel sahnedeki kurumları üç gruba ayırmaktadır: (1) etkisi azalan geleneksel kurumlar (BMGK, NATO, DTÖ, G7, IMF/Dünya Bankası), (2) uyum sürecinde olan geleneksel kurumlar (G20, Afrika Birliği, Arap Birliği) ve (3) yönetişimi yeniden şekillendiren yeni kurumlar (BRICS, ŞİÖ, AAYB, ASEAN ve diğerleri). Bu makale, bu gelişmeleri analiz ederek, bölgesel

blokların yönetişi daha çeşitli, çok kutuplu bir uluslararası sistemi yansıtacak şekilde nasıl yeniden şekillendirdiğini incelemektedir.

Geleneksel Küresel Yönetişim Sistemi: Kökenleri ve Sınırları

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Düzenin Yapısı

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, ABD önderliğindeki müttefik güçler, gelecekteki küresel çatışmaları önlemek ve istikrarı teşvik etmek için yeni bir uluslararası yapı kurmaya çalıştılar. 1945 sonrası düzen, dönemin güç dağılımını ve liberal idealleri yansıtan bir dizi birbiriyle bağlantılı kurum ve ittifak etrafında inşa edildi (Ikenberry, 2018). Bu düzenin temel direkleri arasında küresel barış

ve güvenlik için BM'nin kurulması, ekonomik ve finansal istikrar için Bretton Woods kurumları, jeopolitik tehditleri kontrol altına almak için bir güvenlik ittifakı (NATO), ABD dolarının üstünlüğüne dayanan G7 gibi ekonomik liderlik mekanizmaları ve liberal düzen değerlerinin bölgesel bir somutlaşması olarak Avrupa entegrasyon projesi yer alıyordu. Zamanla, bu kurumlar onlarca yıllık nispi istikrar ve büyümeyi destekleyen bir çerçeve oluşturdu. Ancak, esas olarak 20. yüzyılın ortalarında donmuş olan kurumsal mantıkları ve temsili yapıları, köklü bir şekilde değişen dünyaya uyum sağlamakta zorlandı. Yeni güçlerin ve yeni zorlukların ortaya çıkmasıyla, İkinci Dünya Savaşı sonrası mimari, günümüzün katmanlı ve kutuplaşmış uluslararası sistemi için giderek daha eski moda veya yetersiz görülmeye başlandı.

“İkinci Dünya Savaşı sonrası mimari, günümüzün katmanlı ve kutuplaşmış uluslararası sistemi için giderek daha eski moda veya yetersiz görülmeye başlandı”. 2016 yılındaki bir etkinlik sırasında BM Genel Kurulu salonu (Fotoğraf: UN Photo/Cia Pak, t.y.).

BM, barış ve güvenlik için evrensel ve temel bir kuruluş olarak 1945 yılında kuruldu. BM'nin merkezinde, uluslararası barışı korumakla birincil olarak sorumlu olan BM Güvenlik Konseyi (BMGK) yer almaktadır. BMGK'nın yapısı, 1945 yılının jeopolitik gerçeklerini yansıtıyordu: ABD, Sovyetler Birliği (şimdiki Rusya), Çin, İngiltere ve Fransa olmak üzere beş büyük güce, veto hakkına sahip daimi üye statüsü verilmiş, bunların yanı sıra dönüşümlü olarak değişen geçici üyeler de bulunmaktaydı. Büyük güçlerin konsensüsü olmadan önemli bir adım atılmamasını garanti altına almak amacıyla yapılan bu düzenleme, küresel güvenlik kararlarında "P5"nin üstünlüğünü pekiştirdi. Ancak, bu yapının doğasından var olan eşitsizlik, en büyük sınırlamalarından biri haline gelmiştir. Küresel güç dağılımı değişmiş olsa da, Konseyin yapısı 1945'ten bu yana temelde değişmemiştir. Birçok eleştirmen, BMGK'nın bugün dünyanın birçok bölgesini temsil etmediğini savunarak, daimi üyeliğin geçmiş bir dönemi yansıttığını belirtmektedir (Mahbubani, 2021). Hindistan, Brezilya, Güney Afrika gibi büyük ülkeler kalıcı bir söz hakkına sahip değilken, Afrika ve Latin Amerika gibi kıtaların tamamı P5 temsilcisinden yoksundur. Konseyi 21. yüzyılın gerçeklerini daha iyi yansıtmak şeklinde reform etmek ve genişletmek için yapılan çabalar, kısmen herhangi bir yapısal değişikliğin ayrıcalıklı statüsü zayıflayacak olan P5 üyelerinin onayını gerektirmesi nedeniyle defalarca durma noktasına gelmiştir. Veto hakkı, artık çağdışı görülen bir başka önemli kurumsal mantıktır: Büyük güçler arasında savaşı önlemek amacıyla getirilmiş olsa da, P5 üyeleri tarafından sık sık kullanılan (veya tehdit edilen) veto hakkı, BMGK'nın acil çatışmalara müdahale etme yeteneğini sıklıkla felce uğratmıştır. Gazze veya Ukrayna kararlarına yönelik vetolar bunlara örnek olarak gösterilebilir (Ikenberry, 2018). Bu durum, BMGK'nın giderek daha fazla modası geçmiş, jeopolitik çıkmaz ve temsili olmayan yönetim nede-

niyle krizlere kararlı bir şekilde yanıt veremeyen bir kurum olduğu algısına yol açmıştır. BM liderleri bile bu sorunu kabul etmektedir: Genel Sekreter António Guterres, Konsey'in yapısının "modası geçmiş" olduğunu savunmuş ve Afrika ve Latin Amerika gibi yeterince temsil edilmeyen bölgeler için daimi üye koltukları eklenmesini talep etmiştir (Mahbubani, 2021). Özetle, BM küresel düzenin temel taşı olmaya devam ederken, Güvenlik Konseyi'nde İkinci Dünya Savaşı sonrası birkaç gücün hakimiyeti, geleneksel yönetim yapısının çok kutuplu bir dünyanın ihtiyaçlarını ve sesini karşılamakta ne kadar zorlandığını göstermektedir.

IMF ve Dünya Bankası'ndaki kararlar, ekonomik büyüklüğe dayalı ağırlıklı oy hakları ile alınmaktadır, ancak bu ağırlıklar hala büyük ölçüde 2025'in değil, 1944'ün güç dağılımını yansıtmaktadır.

BM ile birlikte Bretton Woods sistemi, savaş sonrası düzenin ekonomik kolunu oluşturdu. 1944 yılında, İkinci Dünya Savaşı sona ererken, Müttefik ülkeler Bretton Woods'ta bir araya gelerek yeni bir finansal yapı tasarladılar. Bu, 1945 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın kurulmasına yol açtı ve bu kurumlar sırasıyla parasal istikrarı ve savaş sonrası yeniden yapılanma/kalkınmayı sağlamakla görevlendirildi. Bunu tamamlayan bir diğer unsur, daha serbest ticaretin teşvik edilmesi ve iki savaş arası dönemde yaşanan korumacı faaliyetlerin tekrarlanmasının önlenmesi amacıyla 1947 yılında imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) idi. Bu anlaşma, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından devra-

“1944 yılında, İkinci Dünya Savaşı sona ererken, Müttefik ülkeler Bretton Woods'ta bir araya gelerek yeni bir finansal yapı tasarladılar” (Photo: britannica.com, t.y.).

İlindi (Ikenberry, 2018). Bretton Woods kurumları, açık pazarlar ve işbirliği gibi liberal ilkeler üzerine kurulmuş olmakla birlikte, ABD'nin liderliğini de yansıtıyordu: ABD doları temel para birimi olarak kabul edildi ve IMF ile Dünya Bankası'nın yönetişiminde en büyük söz hakkı ABD ve Batılı müttefiklerine verildi. IMF ve Dünya Bankası'ndaki kararlar, ekonomik büyüklüğe dayalı ağırlıklı oy hakları ile alınmaktadır, ancak bu ağırlıklar hala büyük ölçüde 2025'in değil, 1944'ün güç dağılımını yansıtmaktadır. ABD, her iki kurumda da %15'in üzerindeki oranla açık ara en büyük paya sahip olup, genellikle %85 onay gerektiren önemli kararlar üzerinde fiilen veto hakkına sahiptir. Amerika ve Avrupa'nın etkisi, Dünya Bankası'nın başına bir Amerikalı, IMF'nin başına ise bir Avrupalı'nın geçmesi yönündeki gay-

ri resmi bir anlaşma ile pekiştirilmiştir. Bir zamanlar doğal kabul edilen bu centilmenlik anlaşması, günümüzde gelişmekte olan ülkeler tarafından bu kurumların meşruiyetini zedeleyen bir anakronizm olarak geniş çapta eleştirilmektedir (Mahbubani, 2021). Nitekim, Çin, Hindistan ve Brezilya gibi gelişmekte olan ekonomiler küresel büyümenin ana motorları haline gelmiş olsalar da, Bretton Woods yönetişiminde yeterince temsil edilmiyorlar. Örneğin, şu anda dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in IMF ve Dünya Bankası'ndaki oy hakkı, dünya ekonomisindeki ağırlığının çok altında, 2021 itibarıyla Dünya Bankası'nda sadece %6 civarında. Buna karşılık, küçük Avrupa ülkeleri genellikle orantısız bir etkiye sahip. Kota ve oy dağılımı büyük ölçüde aynı kalmıştır. Reformlar çok yavaş ilerlemektedir:

2010 yılında kararlaştırılan ve gelişmekte olan ülkelerin paylarını biraz artıran mütevazı bir IMF kota ayarlamasının ABD Kongresi tarafından onaylanması beş yıl sürmüş ve o zamandan beri büyük güçler arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle daha fazla reform yapılamamıştır (Acharya, 2017). Bu durum, IMF/Dünya Bankası'nın Küresel Güney'in gözündeki güvenilirliğini ve etkinliğini zedelemiş ve Çin ve Hindistan gibi ülkeleri Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB) ve Yeni Kalkınma Bankası (BRICS bankası) gibi alternatif kurumlar kurmaya teşvik etmiştir.

Dinamik gelişmekte olan ekonomiler olan Çin, Hindistan, Brezilya ve diğerleri G7'nin bir parçası değil, bu da bu kulübün aldığı önemli kararların meşruiyetinden veya dünyanın geri kalanının desteğinden yoksun olabileceği anlamına geliyor.

Benzer şekilde, ticari açıdan, GATT'ın yerine küresel ticaret kurallarının koruyucusu olarak gelen DTÖ, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki ayrılıklar nedeniyle kurallarını güncellemekte zorlanmıştır. Bir zamanlar iddialı olan Doha Ticaret Müzakereleri çökmüş ve DTÖ'nün uyuşmazlık çözme mekanizması son yıllarda, sübvansiyonlar ve kalkınma hakları gibi konularda derin anlaşmazlıkları yansıtarak işlevsiz hale gelmiştir.

Bu makale hem resmi kurumlara hem de gayri resmi eğilimlere odaklandığından, o dönemde Batı liderliğini pekiştiren gayri resmi gruplaşmaları ve parasal düzenlemeleri de ele almak gerekmektedir. Bunun en iyi örneği, 1970'lerde toplantılara başlayan gelişmiş ekonomilerden (ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya) oluşan gayri res-

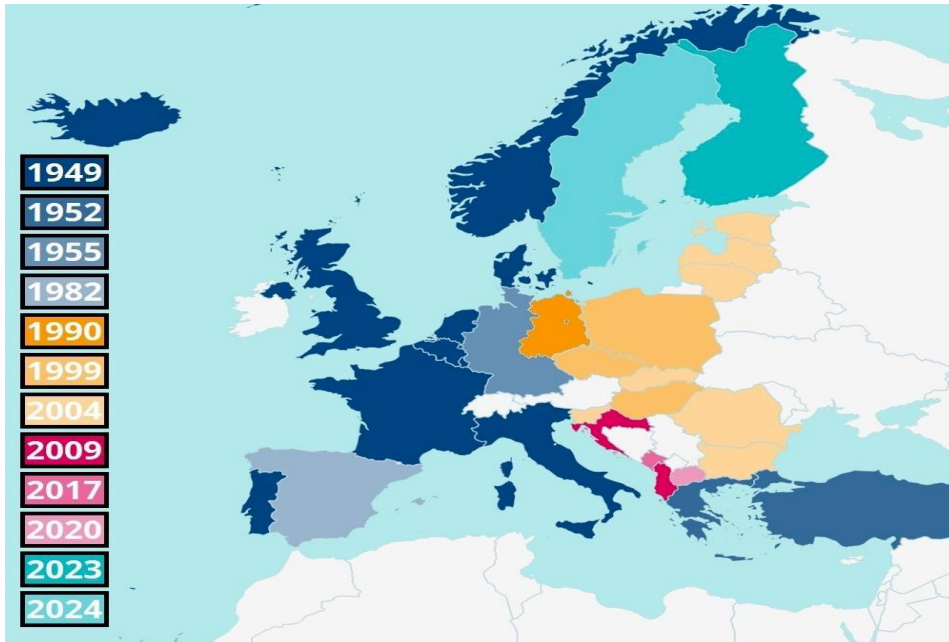
mi bir blok olan Yedi Büyüklük Grubu'dur (G7). G7, 1975 yılında petrol şokları ve küresel resesyona yanıt olarak ortaya çıkmış ve dünyanın en zengin demokrasilerinin ekonomi politikalarını koordine etmeleri için bir forum sağlamıştır. Yıllar içinde G7, borçların hafifletilmesinden finansal krizlere kadar çeşitli konuları ele alan ve kalkınma ve ticaretle ilgili normlar belirleyen, liberal ekonomik düzenin bir tür *yönlendirme komitesi* haline gelmiştir. G7'nin etkisi, her zaman üyelerinin ekonomik gücüne dayanmıştır. 20. yüzyılın sonlarında, bu ülkeler küresel GSYİH'nin çoğunu oluşturuyordu ve açık pazarlar ve istikrarlı, dolar merkezli finansmana ortak bağlılıklarını sürdürüyorlardı. ABD doları, savaş sonrası uluslararası para sisteminin temel taşı haline geldi (bu nedenle, günümüzde uzmanlar "dolar hegemonyası" terimini kullanmaktadır).

Bu düzenlemeler, G7 ekonomileri dünyayı domine ederken ve çoğu ülke dolar merkezli sisteme bağlanmanın faydalarını görürken işe yarıyordu. Ancak bugün, bu münhasır ekonomik liderlik modelinin sınırları giderek daha belirgin hale geliyor. G7, dünya ekonomisinin çok daha küçük bir bölümünü temsil ediyor; 2020'lerin ortalarında küresel GSYİH'nin yaklaşık %29'unu veya Avrupa Birliği (AB) de dahil edildiğinde %44'ünü oluşturuyor. Bu oran, geçmiş on yıllarda çoğunluğu oluşturduğu dönemlere kıyasla oldukça düşük. Dinamik gelişmekte olan ekonomiler olan Çin, Hindistan, Brezilya ve diğerleri G7'nin bir parçası değil, bu da bu kulübün aldığı önemli kararların meşruiyetinden veya dünyanın geri kalanının desteğinden yoksun olabileceği anlamına geliyor. Analistler, G7'nin küresel etkisinin dış dinamikler tarafından aşındığını belirtiyor ve birçoğu, Çin ve diğer gelişmekte olan güçler olmadan G7'nin önemi kalmadığını savunuyor. Nitekim, G7'nin öncelikleri, kulübün dışından destek almadıkları sürece başarısız olma riski taşıyor (Ikenberry, 2018). G7'nin başarısız sonuçları ve etkisizliği, her zirveyle daha da belirgin

hale geliyor. Nitekim, Haziran 2025'te Kanada'da düzenlenen son zirvede, üyeler arasındaki iç anlaşmazlıklar nedeniyle beklenen ortak bildiri açıklanamamıştır. Bunun farkında olan G7, zaman zaman Hindistan veya Brezilya gibi dışardan liderleri zirvelerine davet etmiş ve 1999'dan bu yana, gelişmekte olan devletleri de içeren daha geniş kapsamlı Yirmiler Grubu (G20), küresel ekonomik kriz idaresinde merkez sahneye çıkmıştır.

BM evrensel olarak kolektif güvenlik sağlamayı amaçlarken, Bretton Woods kurumları bunu finansal olarak desteklemeyi, gayri resmi gruplaşmalar da bu ilkeleri benimsemeyi amaçlarken, 1949'da Batı bloğu için açıkça paralel bir güvenlik yapısı oluşturuldu: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO). NATO, Batı Avrupa'yı Sovyet saldırganlığına karşı korumak için ortak savunma paketi olarak tasarlandı ve ABD ile Kanada'yı Batı Avrupa ülkelerinin savunmasına bağladı. Soğuk Savaş sırasında NATO, Sovyetler

Birliği'ni kontrol altında tutarak Kuzey Amerika ve Avrupadaki demokrasilerin güvenliğini koruyan liberal düzenin askeri omurgası haline geldi. Soğuk Savaş'tan sonra NATO dağılmadı, aksine eski Doğu Bloku ülkelerini bünyesine katarak ve yeni roller üstlenerek (Balkanlar'da kriz yönetimi ve Afganistan'da güvenlik varlığı gibi) genişledi. Bu genişleme, NATO'nun Sovyetler Birliği sonrası dönemde bile baskın güvenlik ittifakı olarak konumunu sağlamlaştırdı. Ancak NATO'nun bu başarısı ve Batı merkezli yapısı, farklılaşan dünyanın gözünde sınırlarını da ortaya koymaktadır. NATO'nun kurumsal mantığı seçici bir kulüp mantığıdır; üyelerine güvenlik sağlarken diğerlerini dışlar ve bazen küresel güvenlikte bir ayrım çizgisi oluşturur. Örneğin Rusya, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini uzun süredir kendi güvenlik alanına bir tehdit olarak görmektedir ve bu şikayet, Avrupadaki gerilimler ve çatışmaların altında yatan bir neden oluşturmaktadır (Yan, 2020).

"Soğuk Savaş'tan sonra NATO dağılmadı, aksine eski Doğu Bloku ülkelerini bünyesine katarak ve yeni roller üstlenerek genişledi" (Görsel: Konrad Adenauer Stiftung, t.y.).

Transatlantik alanın dışındaki diğer yükselen güçler (örneğin Çin) NATO ile çok az bağlantıya sahiptir ve NATO'yu Batı hakimiyetinin bir uzantısı olarak görmektedir. İttifak içinde bile, NATO'nun uyum sağlama kabiliyeti hakkında sorular ortaya çıkmıştır: Sovyet tehdidi ortadan kalktıktan sonra, zaman zaman NATO'nun artık gereksiz olduğu yönünde eleştiriler ortaya çıkmıştır. Bu konu, 2017 yılında bir ABD başkanının ittifakın önemini kamuoyuna açık bir şekilde sorgulamasıyla dramatik bir şekilde gündeme gelmiştir (CBS News, 2017). NATO, Rusya-Ukrayna krizi gibi zorluklara karşı bir araya gelerek devam eden önemini kanıtlamış olsa da, NATO'nun kapsamının coğrafi ve kültürel olarak sınırlı olduğu gerçeği değişmemiştir. NATO, ortaklıklar dışında diğer bölgelerin (örneğin Asya, Afrika) güvenlik endişelerini doğrudan dahil etmemekte ve yetki alanını genişletmeden geleneksel olmayan tehditleri (pandemiler veya siber savaş gibi) iyi bir şekilde ele almamaktadır. Aslında NATO, geleneksel savaş sonrası sistemin hem gücünü hem de sınırlarını örneklemektedir: Ortak değerlere sahip, benzer düşünen bir grup ülkeyi güçlü bir şekilde bir araya getirirken, bunu yaparken Batı güvenlik şemsiyesi içindekilerle dışındakiler arasındaki bölünmeyi de vurgulamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası düzenin mimarisi, esas olarak BM'nin merkezinde veto hakkına sahip 5 daimi üyesinin etkisine bağlı olan BM Güvenlik Konseyi, 1944'te ABD dolarının istikrarını ve büyük ekonomilerin büyümesini sağlamak için finansal kurum olarak IMF ve Dünya Bankası ve ticari alanda bu ilkeleri kolaylaştıran DTÖ'den oluşurken, NATO ise kapsayıcılıktan uzak, belirli aktörler için ve onlara karşı bir sert güç aracı olarak duruyordu. Bu sistem, o dönemdeki sorunlara yanıt verebiliyor ve çözümlerle bir miktar büyüme sağlayabiliyordu. Ancak dünya dönüşürken, 1944'te oluşturulan bu eski sistem, günümüzün zorluklarına yanıt veremediğini hissetmeye başladı. İşte bu noktada işlevsel çöküşleri ortaya çıktı.

İşlevsel Başarılar ve Gerileme

Soğuk Savaş sonrası dönemde, liberal düzen küreselleşmeyi destekleyerek dünya ticaretini genişletti ve yaşam standartlarını iyileştirdi. Son birkaç on yılda, devletler arası çatışmalarda keskin bir düşüşle birlikte önemli ölçüde bir servetin yaratıldığı ve yoksulluğun azalığı bir dönem yaşandı ve bu, çok taraflı sistem için tarihi bir başarı oldu.

Bu başarılarla rağmen, liberal uluslararası düzen, özellikle 21. yüzyılda artan meşruiyet krizleriyle karşı karşıya kaldı. 2003 yılında ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan Irak'ı işgali, BM'nin ve küresel düzenin güvenilirliğini ciddi şekilde zedeledi. Irak Savaşı, uluslararası kurumların eksikliklerini ortaya çıkardı ve küresel çapta çifte standart algısını güçlendirdi. 2008 finans krizi, Batı finans sistemlerinin kırılganlığını ortaya çıkararak ve IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlara olan güveni azaltarak düzeni daha da zayıflattı. Doha Turu'nun çöküşü ve DTÖ'nün uyuşmazlık çözme mekanizmasının işlevsiz hale gelmesi, çok taraflı ticaretin çöküşünün örnekleridir. Bu krizler, küresel işbirliğinin durma noktasına gelmesiye birlikte liberal düzenin etkinliğinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır.

Son yirmi yılda, teröre karşı savaştan Batı'daki popülist hareketlere kadar bir dizi küresel şok, liberal düzeni daha da zorladı. Son zamanlarda, COVID-19 salgını ve Rusya-Ukrayna krizi, mevcut sistemin yetersizliklerini ortaya çıkardı. Salgın, küresel işbirliğindeki boşlukları ortaya çıkardı ve Rusya'nın savaşı BM Güvenlik Konseyi'ni felç etti. Aynı durum Gazze konusunda da tekrar görüldü. BM Güvenlik Konseyi'nde bir elin kaldırılması, hem Genel Kurul'da hem de BM Güvenlik Konseyi'nde güçlü bir çoğunlukla alınan bölgeye insani yardım gönderme kararını rafa kaldırmaya yetti. Bazı akademisyenler bu tür olayların tek kutupluluğun sonunu ve rakip blokların yükselişini işaret ettiğini savunurken, diğerleri

liberal düzenin geçerliliğini korumak için evrimleşmesi gerektiğini savunuyor (Layne, 1993). Küresel yönetişimin geleceği, çağdaş dönemde ortaya çıkan meşruiyet eksikliklerini ve güç dengesizliklerini ele alma becerisine ve ortaya çıkan çok kutuplu dünyaya uyum sağlama kapasitesine bağlı olacaktır.

Yapısal Katılıklar

Ancak, ortaya çıkan çok kutuplu dünyaya uyum sağlama kapasitesi, kurumların reformu olmadan gerçekleştirilemez. Ancak, reform söz konusu olduğunda, yapısal katılma güçlü bir engel teşkil etmektedir. Başka bir deyişle, küresel yönetişimi destekleyen savaş sonrası kurumlar, 21. yüzyılın gerçeklerine uyum sağlamayı engelleyen yapısal bir ataletle karşı karşıyadır. Bunun en iyi örneği, on yıllardır reforma direnen BM Güvenlik Konseyi'dir. Daimi üyelik sayısını artırma veya veto hakkını kısıtlama önerileri, çe-

lişen ulusal çıkarlar ve P5'in veto hakkı nedeniyle tıkanmıştır (Langmore & Thakur, 2024). Her ne kadar statik yapısı meşruiyetini zedelese ve yükselen güçler arasında hoşnutsuzluk yaratmış olsa da, BMGK'nın daimi üyeliğinin öngörülebilir bir gelecekte temelden reformdan geçirilmesi için gerçekçi bir olasılık bulunmamaktadır. Konseyin güvenilirliği, temsil etkisizliğinden zarar görmektedir; Konsey, günümüzün çok kutuplu dünyasını değil, 1945'in jeopolitiğini yansıtmaktadır ve bu da *tüm uluslararası topluluk adına konuşma* yetkisini zaafa uğratmaktadır.

Benzer katılıkların Bretton Woods kurumlarını da etkilediği görülmektedir. IMF ve Dünya Bankası kota yapıları, ekonomik güçteki değişimlere ayak uyduramayarak, küresel kuzey lehine çarpık kalmaya devam etmektedir. 2010 yılından bu yana yapılan kademeli kota ayarlamaları, ABD ve büyük Avrupa devletlerinin hakimiyetini neredeyse hiç etkilememiştir (Wade & Vestergaard, 2024).

"BM Güvenlik Konseyi'nde bir elin kaldırılması, hem Genel Kurul'da hem de BM Güvenlik Konseyi'nde güçlü bir çoğunlukla alınan Gazze'ye insani yardım gönderme kararını rafa kaldırmaya yetti" (Fotoğraf: UN, t.y)

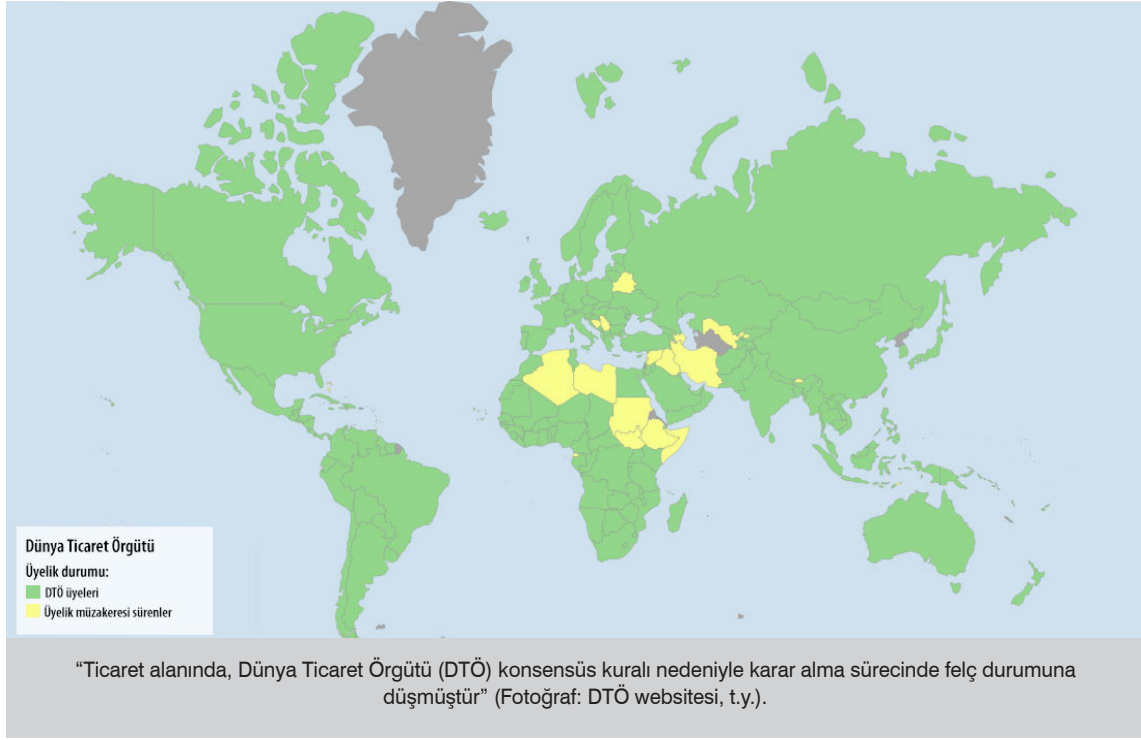
Örneğin, 2013 yılına kadar gelişmekte olan ülkeler dünya GSYİH'sinin yarısından fazlasını oluştuyordu, ancak Dünya Bankası'nın oy hakkının sadece %47'sine sahipti. Oy haklarındaki bu uyumsuzluk, gelişmekte olan ekonomilerin yeterince temsil edilmemesine ve bu kurumların meşruiyetinin zedelenmesine neden olmaktadır. Analistler, gelişmekte olan ekonomilerin ağırlığını yansıtacak cesur kota ve yönetim reformları yapılmazsa, IMF'nin meşruiyetini kaybetme ve küresel finansal zorlukların üstesinden gelmede etkinliğini yitirme riskiyle karşı karşıya olduğu konusunda uyarıyor. Ancak reformlar yavaş ve siyasi açıdan zordur ve Batı'nın kontrolünü önemli ölçüde azaltacak herhangi bir değişiklik (örneğin, IMF'de ABD'nin veto hakkının kaldırılması) mevcut koşullar altında siyasi olarak uygulanamaz durumdadır (BU Global Development Policy Center, t. y.). Sonuç, yönetim yapılarının artık gerçeklerle uyuşmadığı, ancak güç politikalarının anlamlı bir değişimi engellediği bir çıkmazdır.

Zengin sanayileşmiş ülkeler, BM gibi kuruluşlarda liderlik pozisyonlarını ve bürokrasileri domine ederek, kuralları kendi çıkarlarına göre şekillendirmektedir.

Ticaret alanında, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) konsensüs kuralı nedeniyle karar alma sürecinde felç durumuna düşmüştür. DTÖ'nün kapsayıcılığı sağlamak amacıyla uyguladığı "bir ülke bir oy" konsensüs sistemi, tek bir ülkenin bile direnmesi ilerlemeyi durdurabileceği için, aksine bir tıkanıklık reçetesi haline gelmiştir (Yap, 2025). Gelişmişlik düzeyleri büyük ölçüde farklı olan 164 üyeyle, yeni ticaret kuralları

üzerinde oybirliği sağlamak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Nitekim, 1995 yılında kurulduğundan bu yana, DTÖ tek bir yeni çok taraflı ticaret müzakeresi turunu bile sonuçlandıramamış ve Doha Turu yıllarca sürüncemede kaldıktan sonra çökmüştür. Tarım sübvansiyonları, e-ticaret kuralları veya gelişmekte olan ülkelere özel muamele gibi tartışmalı konular, herhangi bir üye veto hakkını kullandığında aşılamaz hale gelmektedir. Son reform anketleri, DTÖ'nün etkinliğini yeniden kazanması için konsensüs prosedürünün modernizasyonunun acil olduğu konusunda ezici bir fikir birliği olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak burada da köklü çıkarlar değişimi zorlaştırmaktadır: Bazı üyeler, çoğunluk oyu veya çok taraflı anlaşmaların katı konsensüs normunu sulandırması halinde etkilerini kaybetmekten korkmaktadır. DTÖ'nün durgunluğu, çevikliğin gerekli olduğu bir dönemde katı karar alma prosedürlerinin küresel yönetimi nasıl engellediğini göstermektedir.

Bu kurumsal zorlukların altında yatan neden, gündem belirleme ve norm oluşturma konusunda Kuzey-Güney arasında süregelen bir bölünmedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana, gelişmekte olan ülkeler ekonomik kurallardan insan haklarına kadar küresel normların belirlenmesinde daha fazla söz hakkı talep etmişlerdir. Ancak Küresel Kuzey, uluslararası forumlardaki büyük nüfuzuyla küresel gündemi önemli ölçüde belirlemeye devam etmektedir. Zengin sanayileşmiş ülkeler, BM gibi kuruluşlarda liderlik pozisyonlarını ve bürokrasileri domine ederek, kuralları kendi çıkarlarına göre şekillendirmektedir (Harig & Jenne, 2022). Bu arada, Küresel Güney, genellikle önceliklerini kenara itilmiş bulmakta ya da oluşturulmasında çok az rolü olan normları kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu dengesizlik uzun süredir hayal kırıklığı yaratmaktadır. 1970'lerden başlayan bir süreçte, gelişmekte olan ülkelerin koalisyonları Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen ve diğer girişimleri ileri sürerek, Batı'nın

hakim olduğu sistemlere alternatif yeni normlar ve alternatifler ortaya koymuştur (Braveboy-Wagner, 2022). Bu tür çabaların çoğu, gelişmiş ülkelerin direnişiyle engellenmiş ve bu da eşitsizlik hissini pekiştirmiştir. Günümüzde iklim değişikliği, kalkınma finansmanı ve dijital yönetim gibi konular, Kuzey ve Güney arasında keskin bir görüş ayrılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkeler egemenlik, kalkınma hakları ve adaleti vurgularken, gelişmiş ülkeler genellikle liberal değerleri ve mevcut kuralları önceliklendirmektedir. Bu kalıcı bölünme, norm oluşturmayı zorlaştırmaktadır: Ticaretten iklim kadar küresel müzakereler, Kuzey-Güney ayrımı boyunca tartışılmalı değerler ve çıkarlar arasında uzayan savaflara dönüşmektedir. Aslında, gelişmiş ve gelişmekte olan bloklar arasında ortak bir vizyonun olmaması, küresel yönetişimin güncellenmesi konusunda uzlaşmayı engelleyen yapısal bir katılık, siyasi bir fay hattıdır.

Bölgesel Kurumların ve Blokların Yükselişi: Küresel Yönetişimin Yeniden Şekillenmesi

Mevcut durumun giderek daha fazla gerilim yaratması üzerine, dünya bir seçimle karşı karşıya kalmıştır: Ya mevcut düzeni kademeli olarak yeni duruma uyarlayarak reformdan geçirecek ya da yeni düzenlemelere yönelecektir. Mevcut kurumlar ve bloklar bu seçeneklerden birinde anlaşmaya varmaya çalışırken, daha kapsayıcı ve dirençli bir dünya düzenine giden yolları inşa etme potansiyeline sahip yeni güçler ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde, bu güçlerin küresel yönetim sistemindeki değişimi nasıl etkilediği analiz edilecektir. Bunun için, tipolojiye dayalı bir sınıflandırma kullanılacak ve bu güçler temel olarak “gerileyen”, “gelişen” ve “ortaya çıkan” olmak üzere üç kategoriye ayrılacaktır. Burada, eski ve yeni arasındaki ayrımın kuruluş tarihine değil, ilgili kurumun aktif statüsünün tarihine bağlı olduğu belirtilmelidir.

Kurumların ve Blokların Sınıflandırılması

Etkisi Azalan Geleneksel Kurumlar/Bloklar (Gerileyenler)

İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan birçok kurum, günümüzde modası geçmiş veya yeterince temsil edici olmadığı için eleştirilere maruz kalmaktadır. Tipik bir örnek olarak, BM Güvenlik Konseyi'nin 15 üyeli yapısı (beş daimi veto hakkına sahip üye ile), 1945'teki güç dengesini yansıtmakta olup, günümüz dünyasını yansıtmamaktadır. Özellikle, BM üyelerinin üçte ikisi Küresel Güney'den olmasına rağmen, Konsey tüm devletlerin %8'inden azını içermektedir (ed. Patrick, S., 2023). Afrika ve diğer gelişmekte olan ülkeler, önceliklerini vurgulamak için Konsey'de gayri resmi bir "A3" grubu bile oluşturmuşlardır. ABD liderleri de temsili iyileştirilmesi için veto hakkı olmayan iki kalıcı Afrika koltuğu eklenmesi önerilerini desteklemiştir (Yade, 2024). Ancak veto kuralları değişmediğinden, Güvenlik Konseyi, iklim değişikliğinden pandemilere kadar acil küresel meselelerde hâlâ sık sık tıkanmakta ve bu durum acil reform ihtiyacı olan bir köhne bir kurum haline geldiği yönündeki şikayetleri körüklemektedir. Konsey çıkmaza girdiğinde birçok Küresel Güney ülkesinin, uzlaşma beklemek yerine güvenlik gündemlerini ilerletmek için başka forumlara veya koalisyonlara yöneldiği görülmektedir (Global Policy Reform, t.y.).

Benzer şekilde, uzun süredir önde gelen bir askeri ittifak olan NATO da stratejik canlılığı konusunda sorgulanmaktadır. 2025 Lahey zirvesi yeni bir savunma bildirgesi ve taahhütleri (örneğin, 2035 yılına kadar GSYİH'nın %5'ini savunmaya harcamak) getirmiş olsa da, birçok analist bunu gerçek bir yenilenmeden çok bir gösteri olarak görmüştür (Kim, 2025). Zirvenin görünüşünün altında, derin bölünmeler devam etmektedir. Yük paylaşımı anlaş-

mazlıkları, Avrupa ile Hint-Pasifik arasında belirsiz öncelikler ve ABD'nin taahhüdüne yönelik şüphecilik sürmektedir. Aslında, NATO'nun operasyonlardaki başarısı (Afganistan'dan çekilme, Rusya'yı caydırma) başarı olarak övülse de, bu eylemler, çok kutuplu bir dünyada NATO'nun gelecekteki önemi hakkındaki çözülmemiş soruları gölgeleyebilir.

Dünya Ticaret Örgütü de aynı şekilde zayıflamış görünmektedir. Çok taraflı müzakereler esasen durma noktasına gelmiştir, öyle ki, bir ticaret ekonomistinin belirttiği gibi, çok taraflı anlaşmaların müzakeresi DTÖ'de durmuş, üyeler bunun yerine daha küçük gruplar halinde anlaşmalar yapmaya başlamıştır.

Dünya Ticaret Örgütü de aynı şekilde zayıflamış görünmektedir. Çok taraflı müzakereler esasen durma noktasına gelmiştir, öyle ki, bir ticaret ekonomistinin belirttiği gibi, çok taraflı anlaşmaların müzakeresi DTÖ'de durmuş, üyeler bunun yerine daha küçük gruplar halinde anlaşmalar yapmaya başlamıştır (Wolff, 2022). Nitekim, Asya'daki RCEP veya yeni e-ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ve çok taraflı anlaşmalar norm haline gelmiştir. Bu arada, DTÖ'nün uyuşmazlık çözümü organı felç olmuştur: ABD tüm yeni temyiz hakimlerini engellemiştir, bu da çoğu panel kararının artık boşluğa temyiz edildiği ve uygulanabilir bir sonuç bırakmadığı anlamına gelmektedir (Lester, 2022). Uygulamada bu durum, çok taraflı sisteme olan güveni zedelemekte ve DTÖ'nün daha da marjinalleşmesi riskine işaret etmektedir. DTÖ'nün konsensüs kuralları, büyük bir

“Bretton Woods finans kurumları, IMF ve Dünya Bankası da giderek artan bir şekilde sorgulanmaktadır”
(Fotoğraf: IMF websitesi, t.y.).

reform yapılmadan iklim, salgın hastalıklar, dijital ekonomi gibi yeni küresel sorunların dünya çapında ele alınmasını zorlaştırmaktadır.

Gelişmiş demokrasilerin oluşturduğu gayri resmi bir kulüp olan G7 (Yedi Büyükler Grubu) da benzer şekilde kapsam ve erişim alanının daralması sorunuyla karşı karşıya. Küresel üretimin toplam payı 2000’li yılların başında yaklaşık %65 iken bugün %43’e kadar düşmüştür (Council on Foreign Relations, 2025). 2014 yılında (ve 2022 yılında kalıcı olarak) Rusya’yı ihraç eden G7, kendisini benzer görüşlere sahip piyasa demokrasilerinin koalisyonu olarak sunmaktadır. ABD’li stratejistler, Avustralya, Hindistan ve Güney Kore’yi de ekleyerek G7’yi “D10” olarak genişletmeyi bile gündeme getirmiştir. (Atlantic Council, 2021) Ancak birçok araştırmacı, G7’nin gelişmekte olan ekonomileri

içermemesi ve küresel güçteki payının azalmasının meşruiyetini sınırladığını savunmaktadır (Dong, 2024). İklim, güvenlik vb. konularda yayınladığı yıllık bildiriler siyasi ağırlığa sahiptir, ancak G7’nin G20 veya BM gibi daha geniş forumların yerini alamayacağı değerlendirilmektedir.

Son olarak, Bretton Woods finans kurumları, IMF ve Dünya Bankası da giderek artan bir şekilde sorgulanmaktadır. Küresel Güney’den birçok uzman, bu kurumların tek tip politikalar dayattığını, farklı ulusal kalkınma yollarını saygı göstermediğini ve küresel sermayeye adil erişimi garanti etmediğini vurgulamaktadır (Hamilton, 2024). IMF/Dünya Bankası’nın iklim ve kalkınma konularına genellikle yavaş tepki verdiğini, aslında iklim finansmanı gibi savunmasız ekonomileri en çok etkileyen konularda esnek davranmadığını belirtilmektedir.

G20'nin Bridgetown Girişimi ve ilgili öneriler gibi son reform girişimleri, daha fazla kredi ve hibenin iklim açısından savunmasız ülkelere yönlendirilmesini amaçlamakta ve IMF/Dünya Bankası'nı etkili bir şekilde iyileştirilmesi gereken çok taraflı bir "altyapı" olarak ele almaktadır (Bridgetown Initiative, t.y.). Ancak, temel yönetim zengin ülke hissedarları tarafından domine edilmeye devam ettiğinden, birçok kişi yeni fonların veya küçük görev değişikliklerinin güven ve eşitsizlik uçurumunu kapatıp kapatamayacağını sorgulamaktadır. Kısacası, analistler IMF ve Dünya Bankası'nın hala önemli roller oynadığını kabul etmekle birlikte, eski kuralları ve koşulları, geçmiş on yıllara kıyasla etkilerini ve meşruiyetlerini zayıflatmıştır.

Gelişen Rollere Sahip Geleneksel Kurumlar (Gelişenler)

Geleneksel kurumların düşüşü, esas olarak mevcut koşullara uyum sağlamak ve değişmek için yetersizliklerinden veya isteksizliklerinden kaynaklanmaktadır. Ancak, geleneksel bir kurum değişebiliyorsa ve daha kapsayıcı bir şekilde ufkunu genişletmeye istekliyse, sadece geleneksel olduğu için rolü azalmıyor demektir. Aksine, sistemde daha güçlü bir rol oynamaktadır. G7 ve G20 arasındaki fark da burada yatmaktadır. 1998-99 Asya finans krizi sonrasında kurulan ve 2008-09 küresel kriz sırasında önem kazanan G20, dünyanın önde gelen zengin ve gelişmekte olan ekonomilerini (küresel nüfusun yaklaşık üçte ikisi ve GSYİH'nın yaklaşık %80-85'i) bir araya getirmektedir (Dstatis, t.y.; G20 Hindistan, t.y.). 2008-09 yıllarında likidite enjeksiyonu, kurumların yeniden sermayelendirilmesi, Finansal İstikrar Kurulu'nun oluşturulması ve ekonominin

istikrara kavuşturulmasıyla kriz yöneticisi olarak değerini kanıtladı ve 2009'da Pittsburgh'da liderler onu "uluslararası ekonomik işbirliğimiz için en önemli forum" olarak ilan ettiler (Patrick, 2024).

Yeni konjonktürle birlikte, birçok kişi G7 ile paralel olarak G20'nin rolünün azalacağını bekliyordu. Ancak G20, G7 üyesi olmayan ülkeler sayesinde yeni bir vizyon getirebilirdi. Örneğin Brezilya, G20'nin kapsayıcılığını koruması konusunda güçlü bir rol oynadı. Bu nedenle, 2024 zirvesi, G20'nin G7'ye bağlı olmadığını ve üyelerinin kalkınması için kendi çizgisini çizebileceğini dünyaya göstermek için hem sembolik hem de pratik bir görünümdü. Bu kez Küresel Güney'in sesi güçlü bir şekilde duyuldu ve Güney-Güney arasında doğrudan işbirliği yolları açıldı. Aslında, Afrika Birliği'nin 2023'te resmi olarak ve 2024'te pratik olarak katılımıyla, Afrika'ya küresel ekonomik yönetimde daha güçlü bir ses veren (Munyati, 2023) ve büyük ölçüde memnuniyetle karşılanan bu adım, Küresel Güney'i Küresel Çoğunluk haline getiren önemli bir dönüm noktası oldu. Günümüzde bu çoğunluk, büyük güçler olarak adlandırılanların geleneksel sınırlayıcı ortamlarından bağımsız olarak, etki yaratma potansiyelinin farkındadır. Güney Afrika'nın 2024 yılında G20 başkanlığını üstlenmesi bu farkındalığı vurgulamıştır. Bu arada, Afrika içinde AfB entegrasyonu derinleştirmiştir. Önemli bir adım olan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) yürürlüğe girmiştir: 2025 yılının başlarında, yaklaşık 48 ülke anlaşmayı onaylamış ve gümrük vergilerinin indirilmesini hızlandırmak için tasarlanan AfCFTA'nın "Rehberli Ticaret" pilot programı şu anda 39 ülkeyi kapsamaktadır (Xinhua, 2025; Afrika Birliği, 2024a). Gözlemciler, bu tür

“AfB giderek daha önemli bir muhatap olarak görülmekte ve hatta BM Güvenlik Konseyi’nde Afrika’ya kalıcı bir koltuk verilmesi fikri gündeme getirilmektedir” (Fotoğraf: Afb websitesi, t.y.).

adımların Afrika’ya “uluslararası arenada daha güçlü bir etki ve ses” kazandırdığını söylüyor (Mangeni v.d., 2024).

Afrikalı liderler ayrıca küresel finans sisteminde reform yapmaya çalışmaktadır. Örneğin, Şubat 2024’te düzenlenen AfB zirvesinde, kalkınma finansmanının Afrika liderliğindeki kurumlar (Afrika Kalkınma Bankası’ndaki yeni istikrar fonu gibi) aracılığıyla sağlanması kararlaştırılmış ve finansmanı koordine etmek ve değişimi teşvik etmek amacıyla Afrika’ya

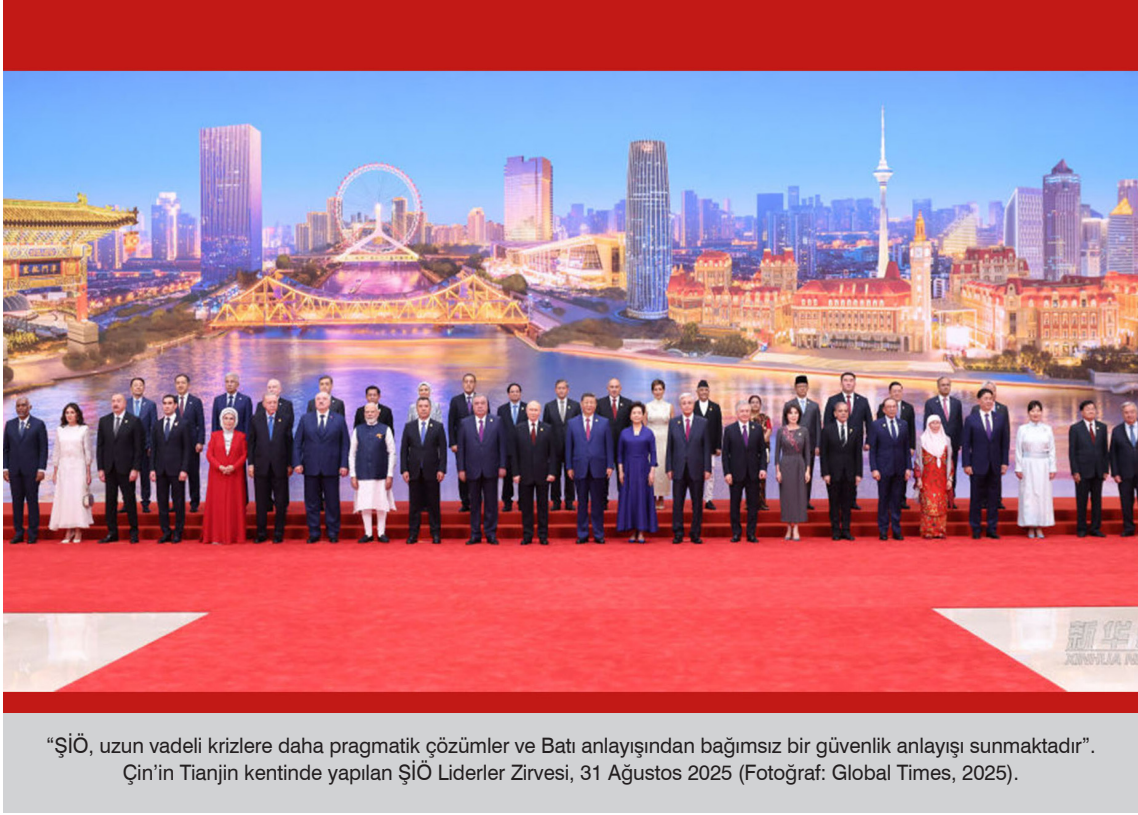
ait çok taraflı bankaların (Afreximbank, AfDB vb.) oluşturduğu bir ittifak olan “Afrika Kulübü” resmi olarak kurulmuştur (African Union, 2024b) . Bazı aksiliklere (Sahel bölgesinin bazı bölgelerinde yaşanan darbeler, siyasi bölünmeler) rağmen, AfB giderek daha önemli bir muhatap olarak görülmekte ve hatta BM Güvenlik Konseyi’nde Afrika’ya kalıcı bir koltuk verilmesi fikri gündeme getirilmekte, bu da AfB’nin gelişen ve daha proaktif rolünü yansıtmaktadır.

Gelecekte kendini şekillendirme potansiyeline sahip bir diğer eski kurum ise Arap Birliği'dir. 1945 yılında Arap devletlerinin gevşek bir konfederasyonu olarak kurulan Arap Birliği, uzun süredir iç bölünmelerle mücadele etmektedir. Tüzüğü, uzlaşmayı zorlaştırmaktadır: çoğunluk kararı, yalnızca bunu kabul eden üyeleri bağlamaktadır ve Birliğin herhangi bir yaptırım mekanizması bulunmamaktadır. Bu nedenle eleştirmenler, Birliği "yüceltilmiş bir tartışma topluluğu" olarak nitelendiriyorlar (Masters & Sergie, 2023). Yine de Birlik, her yıl toplanmaya devam ediyor ve bazı konularda ortak bir gündemi sürdürüyor. On yıllardır Filistin devletini savunmaktadır: örneğin, 2002 zirvesinde, iki devletli bir çözümü öngören Suudi Arabistan destekli Arap Barış Girişimi'ni onaylamış ve Gazze ve daha geniş Ortadoğu krizleri sırasında bu tutumunu yeniden teyit etmiştir. Birlik, ekonomik entegrasyonu da sürdürmüştür (Büyük Arap Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulması, gümrük birliğine doğru adımlar vb.), ancak ilerleme yavaştır. Güvenlik konusunda ise sonuçlar karışık: 2011 Libya müdahalesini desteklemiş, ancak Suriye ve Yemen'deki savaşları çözmemiştir. Ortadoğu'daki durum hala çözülmemiş bir kriz halini sürdürdüğünden, Arap Birliği'nin yukarıda bahsedilen diğer kurumlar kadar potansiyele sahip olduğunu söylemek için henüz erken. Ancak bu, potansiyelini göz ardı etmek anlamına gelmez. Özellikle ABD'nin bölgeden kademeli olarak çekilmesi, Suriye'deki yeni hükümet, Türkiye'nin bölgesel rolünün artması ve Çin gibi büyük aktörlerin bölgesel güçler arasında arabulucu rol oynaması ile hem bölge hem de Arap Birliği küllerinden yeniden doğabilir. Ancak, gerileyen geleneksel kurumlar için olduğu gibi, başarısı da çok kutuplu eğilimlere ve kapsayıcı ilkelere ne kadar uyum sağladığına bağlı olacaktır.

Yeni ve Yükselen Kurumlar (Yükselenler)

Elbette, küresel yönetim bağlamında en avantajlı kategori, geleneksel kurumlarda ezilenler tarafından kurulan yeni kurumlardır. Bu nedenle, çok kutupluluk, bir arada yaşama ve işbirliği gibi temel ilkeler, bu kurumların tüzüklerinde zaten yer almaktadır. Bunların önde gelenlerinden biri olan BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), 2009 yılında kurulmuş ve gelişmekte olan ekonomiler için alternatif bir platform olarak hızla genişlemiştir (2024 yılında Mısır, BAE, İran, Suudi Arabistan ve Etiyopya'yı da içerecek şekilde). Liderleri, mevcut eşitsiz sistemlere açıkça meydan okumayı ve gelişmekte olan ekonomilere daha güçlü bir ses vermeyi hedeflemektedir. Örneğin, Batı'nın Rusya'yı izole etme çabaları başarısız olmuş ve BRICS, geleneksel kurumların insanlara inandırmaya çalıştığı aksine, Rusya'nın gelişmekte olan ülkeler arasında hala birçok dostu olduğunu göstermiştir. Uygulamada, BRICS, küresel ekonomik düzeni "değiştirmek" için 2015 yılında kurulan Yeni Kalkınma Bankası (YKB) ve Koşullu Rezerv Düzenlemesi'nin de aralarında olduğu Güney-Güney forumları ağı oluşturmuştur (Patrick, 2024). Bu kurumların kapsamı hala mütevazıdır: YKB'nin kümülatif kredileri (ilk on yılda 60 milyar doların üzerinde) Dünya Bankası ile karşılaştırıldığında hala küçüktür (örneğin, son bir yılda ~5 milyar dolara karşı 72,8 milyar dolar) (AIIB, 2025; John&George, 2024).

YKB'ye benzer şekilde, AAYB de Çin tarafından 2016 yılında kurulan ve hızla büyüyen çok taraflı bir kalkınma bankasıdır. Şu anda birçok Batı ülkesi de dahil olmak üzere 110 üye ülkeye ve 100 milyar dolarlık yetkili sermayeye sahiptir (AIIB, 2025). AAYB, ilk on yılında 38 ülkede 300'den fazla projeye yaklaşık 60 milyar dolarlık finansmanı onayladı. Bu projeler, Afrika'daki yol-

“ŞİÖ, uzun vadeli krizlere daha pragmatik çözümler ve Batı anlayışından bağımsız bir güvenlik anlayışı sunmaktadır”.
Çin’in Tianjin kentinde yapılan ŞİÖ Liderler Zirvesi, 31 Ağustos 2025 (Fotoğraf: Global Times, 2025).

ların altyapısından Asya’daki yenilenebilir enerji kaynaklarına kadar uzanan ve güçlü bir “yeşil” yönelime sahip projelerdi. AAYB’nin yönetimi çok ulusludur ve genellikle Dünya Bankası veya Asya Kalkınma Bankası ile projelerin finansmanını ortaklaşa sağlamaktadır (AIIB, 2025). Analistler, AAYB’nin cazibesini, çevikliğine ve yerleşik çok taraflı kalkınma bankalarıyla karşılaştırılabilir çevresel/sosyal güvencelere bağlamaktadır (AIIB, 2025). 2024 yılında banka, 2030 yılına kadar yıllık kredilerini ~17 milyar dolara (toplam 50 milyar dolardan fazla iklim finansmanı ile) ikiye katlama stratejisini açıkladı (AIIB, 2025). Bu, AAYB’nin modern bir kalkınma finansörü olarak meşru bir rol üstlendiğini göstermektedir: Sürdürülebilir projelere odaklanması ve mevcut çok taraflı kalkınma bankalarıyla ortaklığı, onu Bretton Woods

kurumlarının düşmanı değil, tamamlayıcısı haline getirmektedir. Dünya Bankası, kredi koşullarını genellikle piyasa liberalleşmesi gibi neoliberal politikalara odaklanan sıkı ekonomik reformlara bağlamaktadır. Buna karşılık, AAYB sürdürülebilir kalkınmaya odaklanarak daha esnek koşulları, Dünya Bankası kredilerine kıyasla daha az koşul ve daha hızlı uygulama ile sunmaktadır.

Öncülü Şanghay Beşlisi olan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), 2001 yılında Çin ve Rusya’nın liderliğindeki bir Avrasya güvenlik forumu olarak faaliyetlerine başladı. Bugün, önemli ölçüde Hindistan, Pakistan, İran ve başka ülkelerin eklenmesiyle genişlemiştir ve daha fazlası katılmak için listede beklemektedir. Uzun vadeli krizlere daha pragmatik çözümler ve Batı anlayışından bağımsız bir güvenlik anlayışı sunmaktadır.

Bu konular, makalenin sonraki bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. ŞİÖ, Batı ittifak modelini izlemediği açıkça belirtilen, Avrasya için kolektif bir güvenlik platformu sunmaktadır. NATO gibi resmi bir savunma paketi yerine, ŞİÖ gönüllü işbirliği, egemenliğe karşılıklı saygı ve konsensüs ilkeleriyle çalışmaktadır. Özgün görevi, “üç kötülük” (terörizm, ayrılıkçılık, aşırılıkçılık) ile mücadeleye ve Orta ve Güney Asya’da istikrarı teşvik etmeye odaklanmıştır.

Yirmi yılı aşkın bir süre içinde, ŞİÖ’nün üye sayısı Avrasya kıtasının %80’inden fazlasını ve dünya nüfusunun %40’ını kapsayacak şekilde büyüdü, ancak NATO’nun doğuya doğru genişlemesinin yol açtığı türden bir jeostratejik tepkiyle karşılaşmadı.

Yirmi yılı aşkın bir süre içinde, ŞİÖ’nün üye sayısı Avrasya kıtasının %80’inden fazlasını ve dünya nüfusunun %40’ını kapsayacak şekilde büyüdü, ancak NATO’nun doğuya doğru genişlemesinin yol açtığı türden bir jeostratejik tepkiyle karşılaşmadı (Assaniyaz, 2024). Özellikle, ŞİÖ’nün genişlemesi kapsamında, Hindistan ve Pakistan gibi ülkeler 2017 yılında aynı anda üye oldular. Bu katılım, kimseye karşı değil, bölgesel entegrasyonu genişletmek amacıyla gerçekleştirildi. Bu, ŞİÖ’nün dışlayıcı bloklar yerine kapsayıcılık yoluyla güvenliğini nasıl sağladığını göstermektedir. Uygulamada, örgüt sağlam işbirliği araçları oluşturmuştur. Örneğin, Taşkent’te bulunan Böl-

gesel Terörle Mücadele Yapısı (RATS), istihbarat paylaşımını ve militan tehditlere karşı ortak operasyonları kolaylaştırmaktadır. Bir kaynağa göre, sadece geçen yıl ŞİÖ üyeleri ortaklaşa 73 terörist hücrelerini çökertti ve üye ülkelerin topraklarında 69 terörist saldırıyı önledi. Bu somut güvenlik sonuçları, ŞİÖ’nün etkinliğini vurgulamaktadır (Assaniyaz, 2024). Düzenli “Barış Misyonu” tatbikatları ve sınır güvenliği operasyonları, örgütün himayesinde yürütülmektedir.

Asya için, özellikle ticaret açısından daha benzersiz olan şey Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği’dir (ASEAN). 1967 yılında kurulan ASEAN, 10 ülkeden oluşan gelişmiş bir bölgesel bloktur ve bölgesel işbirliğine öncülük etmesi gerektiği fikrini temsil eden ASEAN Merkeziliği ile sıklıkla övülür. ASEAN, ekonomik entegrasyonu derinleştirmiş, ASEAN Ekonomik Topluluğu’nu kurmuş ve daha geniş ticaret anlaşmalarını (örneğin 2020’deki RCEP) desteklemiştir. Ayrıca çok taraflı diyalogu (ASEAN Bölgesel Forumu, Doğu Asya Zirvesi vb. ev sahipliği yaparak) sağlamlaştırmakta ve kapsayıcı normları (örneğin Dostluk Antlaşması) teşvik etmektedir. ASEAN’ın cazibesi, büyük güçler arasında denge sağlamasından kaynaklanmaktadır: Uzun süredir ABD-Çin rekabetinde tarafsız bir arabulucu rolünü üstlenmiştir. Aslında, analistlerin de belirttiği gibi, Güneydoğu Asya ülkeleri bu rekabette taraf tutmamakta ve stratejik özerklik peşinde koşmaktadır (Mingjiang et. al., 2025). ASEAN, liderleri bir araya getirerek bağlantılılığı (örneğin dijital ekonomi, iklim değişikliği) teşvik etmekte ve Hint-Pasifik tartışmalarını şekillendirmektedir. Ancak, konsensüs temelli karar alma süreci, zorlu konularda karışık sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, ASEAN, Myanmar generallerinin kuruluşun Beş Noktalı Konsensüsünü kabul edene

kadar toplantılara katılmalarını yasaklamayı kabul etse de, Myanmar'ın 2021 darbesini ele almada çok az ilerleme kaydetmiştir. Genel olarak, ASEAN bir araya getirici ve norm belirleyici olarak etkisini korumaktadır. Ayrıca ASEAN, üyeleri için sembolik bir öneme sahiptir, çünkü onlardan gelen ve onların bir parçası olan bir şeydir.

ASEAN'ın Arap versiyonu olan Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), 1981 yılında kurulmuş olup, altı zengin Arap Körfezi monarşisini bir araya getirmektedir. 2017-2021 Katar krizini uzlaştırdıktan sonra, Konsey birliğini yeniden tesis etmiştir. 2025 ortasında KİK, “işbirliği aşamasından birlik aşamasına” geçmeyi açıkça onaylayarak, ortak kurumlar (hatta ortak para birimi) ve daha sıkı entegrasyon planlarını ortaya koymuştur (GCC, 2025). Bakanlar, karşılıklı savunma da dahil olmak üzere “güç

ve uyum” ve “tüm alanlarda” koordinasyona bağlılıklarını teyit etmişlerdir. KİK, ekonomi alanında ülkeler arasında uyumlu çalışma çabasını sürdürmektedir (örneğin, devlet varlık fonlarını ve yatırım kurallarını koordine etmektedir). Siyasi olarak, genellikle tek sesle konuşulmaktadır. KİK'in son bildirilerinde Filistinlileri güçlü bir şekilde desteklenmiş ve İsrail'in Gazze'deki eylemlerini kınanmıştır. Yüksek servete ve küçük nüfusa sahip KİK ülkelerinin sessizce entegrasyon, ortak askeri tatbikatlar, Körfez ortak pazarı vb. peşinde olduklarını ve genel olarak tutarlı bir dış politika izlemektedir. Şu anda blok, daha kapsamlı bir Körfez birliğine doğru ilerliyor. Başarılı olursa, bu daha derin entegrasyon önemli bir gelişme olacak; KİK, entegrasyon gündemini ve siyasi etkisini yeniden canlandıran eski bir bölgesel kurum olmaya devam ediyor.

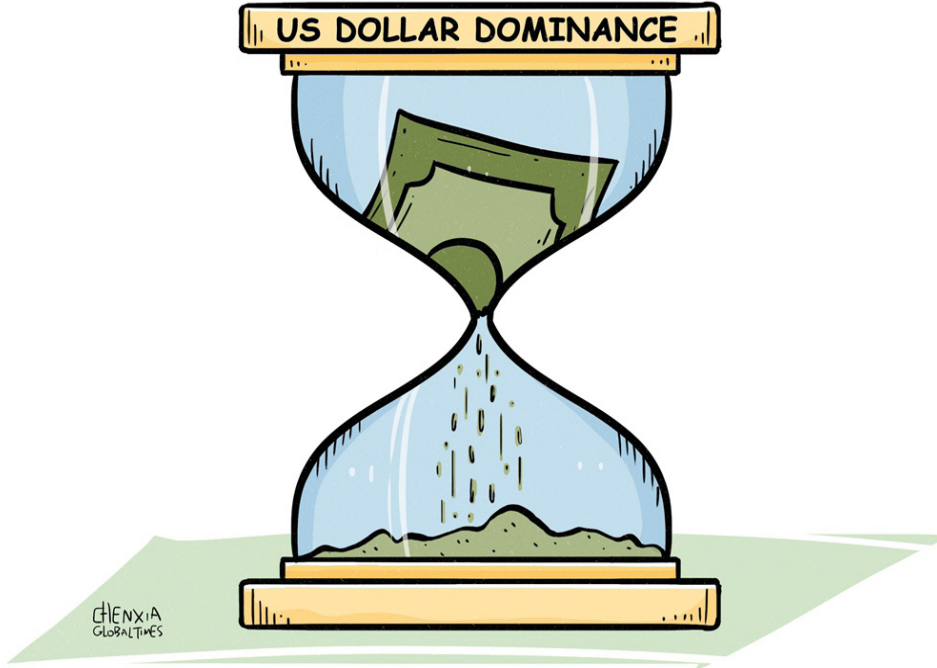
Son kurum ise, daha kimlik temelli bir yaklaşım- ma sahip olan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) (Türk Konseyi'nin halefi), Türk dillerini konuşan ülkeleri (Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan üye ve Macaristan, Türkmenistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı gözlemci üye) bir araya getirmektedir. Misyonu, "Türk Dünyası" üyeleri arasında kültürel, ekonomik ve siyasi işbirliğini sağlamaktır. Son zirveleri oldukça iddialı geçmiştir. Örneğin, "Türk Dünyasını Güçlendirmek: Ekonomik Entegrasyon, Sürdürülebilir Kalkınma, Dijital Gelecek ve Güvenlik" temalı 2024 Bışkek zirvesinde liderler, ekonomik, dijital ve güvenlik bağlarını derinleştirme sözü vermiştir. Orta Koridor ticaret yolu ve Dijital İpek Yolu projesi gibi bağlantıları güçlendirme ve gümrük ve ticaret kurallarını uyumlaştırma girişimlerini onaylamışlardır. TDT ayrıca işgücü, eğitim değişimleri ve hatta insani yardım için sınır ötesi bir "Türk Devletleri Kızılây ve Kızılhaç Ağı"na ilişkin yeni önlemler üzerinde anlaşmaya varmıştır. Kurumsal olarak, blok içi projeleri desteklemek için Türk Ticaret Odası ve 500 milyon dolarlık Türk Yatırım Fonu kurmuştur (OTS, t.y.). Küresel ölçekte hala küçük olsa da, TDT yükselen bir alt bölgesel bloktur. Ortak dil ve mirası kullanarak Avrasya diplomasisinde kendine bir yer edinmektedir. 11. zirvesinde, üyeleri için "ortak bir kader" olduğunu yeniden teyit etmiş ve birlikte etki yaratma niyetini belirtmiştir (örneğin, Gazze ve Filistin devleti konusunda ortak bir tutum). Özetle, TDT, mütevazı, kimlik temelli bir grubun uluslararası ilişkilerde yeni işbirliği kanalları açarak tek kutuplu bir ortamdan çok kutuplu bir ortama geçiş yaptığını göstermektedir. Bu kimlik temelli ilke, "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" fikrinin önemini vurgulamaktadır; bu anlamda, bir üye gelecekte herhangi bir blok veya kurum türünü seçerse, diğer üyelere de ilham vermek için önemli bir etkiye sahip olacaktır. Ancak buradaki etki, kimlik temelli bir

grubun doğal bir sonucu olarak görülmelidir, çünkü kimlik temelli yollar doğal olarak üyeler arasında aynı veya benzer istekleri veya endişeleri paylaşır ve bu da otomatik olarak benzer şekilde hareket etme ve aynı seçenekleri seçme olasılığını artırır.

İşlevsel Koalisyonlar Olarak Bölgesel Bloklar ve Kurumlar

Günümüzdeki Küresel Güney ittifakları, katı ideolojik bloklar yerine konu bazlı işbirliğine öncelik veriyor gibi görünüyor. Örneğin, Hindistan'ın BRICS'i, Batılı güçlerle ilişkilerini sürdürürken stratejik özerkliğini ve esnek, konu bazlı ortaklıkları tercih ettiğini ortaya koymak için bir araç olarak gördüğü söylenebilir. Bu çok kutuplu bağlamda, gelişmekte olan ülkeler, yeni bir Soğuk Savaş'ta taraf tutmadan riskleri önlemek ve ortak hedefleri ilerletmek için koalisyonlar oluşturuyor. Bu tür gruplar, büyük ideolojik gündemlerden ziyade, üyelerin çıkarlarının örtüştüğü altyapıdan iklim finansmanına kadar somut projelere odaklanmaktadır. BM veya G20 gibi forumlarda pazarlık güçlerini bir araya getiren bu bloklar, daha adil küresel normları teşvik etmekte ve çok kutupluluğu tabandan savunmaktadır. Bu anlamda, bu bölgesel bloklar bir kutup görevi görmekten ziyade, özellikle geleneksel yapıların üstesinden gelmek için birlik gerektiren belirli konularda işlevsel koalisyonlar olarak hizmet etmektedir.

BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) dolarizasyonun ortadan kaldırılmasına yönelik çabalarıyla bu işlevsel yaklaşımı oldukça iyi bir şekilde örneklemektedir. 2015 yılında, altyapıyı finanse etmek ve Batı kurumlarından bağımsız olarak likidite desteği sağlamak için Yeni Kalkınma Bankası (YKB) ve Koşullu Rezerv Düzenlemesi (KRD) oluşturulmuştur. Bu BRICS kurumları, Güney-Güney deneyimini yansıtmaktadır: Her

"BRICS ülkeleri bazı ticaret işlemlerini yerel para birimleriyle gerçekleştirerek ve hatta ortak bir ödeme sistemi üzerinde görüşerek dolarizasyonun önünü kesmeye çalışmaktadır" (Karikatür: Global Times, 2022).

üye YKB'ye eşit katkıda bulunmuştur ve KRD rezervleri orantılı olarak bir araya getirmektedir (Çin %41, diğerleri daha az). Uygulamada, YKB bloğun şartlarına göre kalkınmayı finanse ederken, KRD ödemeler dengesi krizlerine karşı koruma sağlar ve her ikisi de IMF'nin şartlarına tabi değildir. Daha yakın zamanda, BRICS ülkeleri bazı ticaret işlemlerini yerel para birimleriyle gerçekleştirerek ve hatta ortak bir ödeme sistemi üzerinde görüşerek dolarizasyonun önünü kesmeye çalışmaktadır. Bu konu, sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

BRICS liderleri, dolar dışı işlemleri artırarak ABD ve Avrupa yaptırımlarına daha az maruz kalmalarını sağlayacak finansal kanallar aramaktadır. Bu değişim, ideoloji değil ekonomik pragmatizm tarafından yönlendirilmektedir. Aşırı dolar maruziyetinden kaçınmak, gelişmekte olan ekonomileri dış şoklardan (örneğin, ABD yaptırımları veya Fed faiz şokları) korumaktadır. Bu aynı zamanda, ör-

neğin G77+Çin'in, Küresel Güney perspektifinden bakıldığında bu yöndeki ivmeyi güçlendiren bir başka etken olmasının nedenidir. Finansal açıdan, 134 üyeli G77+Çin platformu, uluslararası finansal yapının kapsamlı bir reformu için baskı yapmış ve IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların gelişmekte olan ülkelere daha fazla söz hakkı vermesini talep etmiştir. Teknoloji ve eşitlik açısından, 2023 Havana zirvesi, gelişmekte olan ülkelere zarar veren "dijital tekeller" ve diğer haksız uygulamaları kınayarak, teknolojinin kalkınmadaki rolünü vurgulamıştır (Lopes, 2023). Liderler ayrıca, savunmasız ülkeler için daha fazla iklim adaptasyonu ve kayıp ve hasar fonu talep ettiler. G77+Çin, tek tip bir ideolojiyi dayatmak yerine, somut Güney-Güney hedeflerini ilerletmektedir. Üye hükümetler, farklı sistemlere sahip olsalar da (sosyalist Küba'dan piyasa odaklı Singapur'a kadar), borç erteleme, aşırı erişimi ve teknoloji transferi gibi konularda birleşmektedirler.

Blokları şekillendiren sadece büyük güçler değildir. Örneğin Körfez ülkeleri, enerji çıkarları etrafında çevik koalisyonlar oluşturmuştur. OPEC+ grubu (OPEC'in Körfez çekirdeği ve Rusya dahil), 2016 yılında Suudi Arabistan-Rusya anlaşmasıyla oluşturulan, fiyat odaklı gevşek bir ticari birliktir. Tek misyonu piyasa istikrarını sağlamaktır: Üyeler, ortaklaşa üretimi kısırarak zaman zaman küresel petrol fiyatlarını artırıp ve gelirleri korumuştur. Nitekim, ekonometrik çalışmalar, 2017-2020 yıllarında OPEC+'nın üretim kesintileri olmasaydı petrol fiyatlarının yaklaşık %6 daha düşük olacağını ortaya koymaktadır (Quint & Venditti, 2020). Akademisyenler, OPEC+'yı Küresel Güney'den kaynak ihraç eden ülkeler arasında küresel işbirliği için benzersiz bir model olarak nitelemektedir. Önemli olarak, bu ittifak çok farklı rejimleri (monarşiler, demokrasiler, otokrasiler) kapsamaktadır ve kesinlikle konuya özeldir: Üyeleri petrol politikası konusunda bağlamakta, ancak daha geniş siyasi taahhütler dayatmamaktadır. Körfez bloğu böylece esnekliğini korurken dünya enerji piyasalarındaki pazarlık gücünü artırmıştır: Örneğin OPEC+, piyasanın mala boğulması yönündeki dış baskıya direnerek Körfez üreticilerinin küresel enerji yönetimindeki özerkliğini savunmuştur.

Özetle, 21. yüzyılın Güney-Güney koalisyonları pragmatik ve esnektir, kalkınma ve reform hedeflerini takip ederler. Kolektif kurumlar ve konsensüs yoluyla ortak çıkarları (finans, ticaret, iklim, sağlık, teknoloji) iletir, küresel yönetime eşitlik ve çok kutuplu perspektifler katarlar. İdeolojik turnusol testlerinden ve resmi blok taahhütlerinden kaçınarak, bu koalisyonlar üye özerkliğini en üst düzeye çıkarırken, dünya gücünü kademeli olarak yeniden dengeleyerek.

Çin'in Rolü ve Eski Sisteme Stratejik Alternatifler

Çin, çok kutuplu bir düzenin temelini oluşturan yumuşak altyapının büyük bir kısmını sağlayan yeni küresel yönetim mekanizmalarının başlıca mimarı olarak ortaya çıkmıştır. Pekin, genellikle dört küresel girişim olarak adlandırılan bir dizi önemli girişim aracılığıyla, Batı liderliğindeki sisteme kavramsal ve kurumsal alternatifler sunmakta ve bunu bir arada yaşama ve bütünleşme ilkeleriyle çerçevelemektedir. Bunlardan en bilineni, Çin lideri Xi Jinping tarafından 2013 yılında başlatılan, Asya, Afrika ve ötesindeki altyapı ve bağlantı projelerini finanse eden, Batı çerçeveleri dışında fiziksel, ekonomik, kültürel ve kavramsal bağlantılar yaratan kıtalararası bir kalkınma stratejisi olan Kuşak ve Yol Girişimi'dir (KYG). Dünya ülkelerinin dörtte üçünden fazlası KYG işbirliğine imza atması, girişimin geniş erişimini ortaya koymaktadır. KYG kadar ilham verici olan bir diğer girişim ise, Başkan Xi tarafından 2021 yılında duyurulan Küresel Kalkınma Girişimi'dir (KKG). KKG, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumludur ve yoksulluğun azaltılması, sağlık, gıda güvenliği, iklim ve Küresel Güney'in diğer kalkınma sorunlarına odaklanmaktadır. Çin, bunu 10 milyar dolarlık bir fon ve BM Dostlar Grubu ile desteklemiş, 100'den fazla ülkenin desteğini ve BM Genel Sekreteri'nin onayını almıştır (Gross, 2025). Ancak, tüm bunların güvenli bir ortamda yapılması gerektiğinden, Çin hükümeti 2022 yılında açıklanan Küresel Güvenlik Girişimi'ne (KGG) özel önem vermektedir. KGG, Çin'in yeni bir küresel güvenlik düzeni vizyonudur. Askeri blokları ve sıfır toplamı ittifakları reddederken, egemenlik, müdahale etmeme ve diyalog ilkelerine dayanan ortak, kapsamlı, işbirliğine dayalı ve sürdürülebilir bir güvenliği savunmaktadır. Esasen KGG, ABD liderliğindeki kurallara dayalı düzene alternatif bir uluslararası ilişkiler sistemi için bir ma-

nifesto görevi görür ve Çin'in temel diplomatik ilkelerini (devlet egemenliği, toprak bütünlüğü, tek taraflı yaptırımlara ve blok çatışmalarına karşı çıkma) özetler. Pekin, KKG'nin yaklaşımını son diplomatik atılımların, örneğin 2023'te Suudi Arabistan ile İran arasındaki yakınlaşmaya aracılık etmenin, Çin'in kolaylaştırıcı rolünün geleneksel Batı diplomasisinin bıraktığı boşlukları nasıl doldurabileceğini gösteren bir örnek olarak değerlendirmiştir.

Son olarak, 2023 yılında başlatılan Küresel Medeniyet Girişimi (KMG), kültürel çeşitliliğe ve medeniyet çoğulculuğuna saygıyı vurgulamaktadır. Medeniyetler arasında diyalog çağrısında bulunan ve evrensel değerlerin dayatılması fikrini reddeden bu girişim, Çin'in Batı demokrasisi ve evanjelist insan hakları yaklaşımına yönelik eleştirisiyle uyumludur. Çinli yorumcular, KMG'yi ortak insani değerleri teşvik ederken çeşitliliği kutlayan "Çin bilgeliliğini su-

nan" bir girişim olarak tanımlamaktadır (Yin, 2025). Onlarca ülke, KMG'yi Batı kültürünün hakimiyetine karşı bir denge unsuru olarak görerek desteğini açıklamıştır (Global Times, 2025).

Bu dört girişim birlikte, Çin'in reform edilmiş küresel yönetim vizyonu için kapsamlı bir çerçeve oluşturmaktadır. Bunlar sıklıkla "insanlık için ortak bir gelecek topluluğu" oluşturmanın bileşenleri olarak ifade edilmekte ve eski düzenin normlarından uzaklaşıldığına işaret etmektedir. Çin, retoriğin ötesinde, bu girişimlere kaynak da yatırmaktadır: Örneğin, KKG kapsamında 1100'den fazla proje ve KMG kapsamında kapsamlı kültürel değişim programları olduğu bildirilmektedir (Yin, 2025). Bu çok yönlü yaklaşım, kalkınma, güvenlik ve kültürel/normatif liderlik, Çin'in yeni küresel kamu mallarının sağlayıcısı ve çok kutuplu bir dünyada gündemi belirleyen bir ülke olarak rolünü güçlendirmektedir.

"2023 yılında başlatılan Küresel Medeniyet Girişimi, kültürel çeşitliliğe ve medeniyet çoğulculuğuna saygıyı vurgulamaktadır" (Çizim: China Daily, 2025).

Çin'in çok kutuplu sisteme katkısının bir diğer ayağı, Batı kulüplerine alternatif olan kapsayıcı koalisyonları ve kurumları genişletmedeki merkezi rolüdür. Bunun en iyi örneği BRICS bloğu ve ilgili kurumlarıdır. Çin'in teşvikiyle BRICS, genişleme ve kurumsal yenilik yolunda ilerlemiştir. 2023 yılında BRICS, Suudi Arabistan, BAE, İran, Mısır, Etiyopya ve Arjantin olmak üzere altı yeni üyeyi davet ederek ekonomik ağırlığını ve coğrafi temsiliyi önemli ölçüde artırmıştır (ancak Arjantin'in katılımı daha sonra askıya alınmıştır). Genişleyen BRICS artık büyük petrol üreticilerini ve bölgesel güçleri kapsamaktadır; Pekin ve Moskova bu gelişmeyi, dünya meselelerinde Küresel Güney'in sesini güçlendirdiği için memnuniyetle karşılamıştır. Nitekim yetkililer, BRICS'in küresel GSYİH ve nüfus payında toplu olarak G7'yi aştığını ve "küresel çoğunluğu" temsil etme iddiasını güçlendirdiğini belirtmektedir (Patrick & Hogan, 2025).

Çin, Bretton Woods sistemi dışında yeni bir kalkınma finansmanı kaynağı olarak BRICS tarafından Yeni Kalkınma Bankası'nın kurulmasına öncülük etti. Merkezi Şanghay'da bulunan YKB, 2015 yılında ilk beş üyenin eşit sermaye katkılarıyla faaliyete geçti ve Dünya Bankası'nın ağırlıklı oylama sisteminden daha fazla eşitlik ilkesini benimsedi.

Daha somut olarak, Çin, Bretton Woods sistemi dışında yeni bir kalkınma finansmanı kaynağı olarak BRICS tarafından Yeni Kalkınma Bankası'nın

kurulmasına öncülük etti. Merkezi Şanghay'da bulunan YKB, 2015 yılında ilk beş üyenin eşit sermaye katkılarıyla faaliyete geçti ve Dünya Bankası'nın ağırlıklı oylama sisteminden daha fazla eşitlik ilkesini benimsedi. YKB ve BRICS Koşullu Rezerv Düzenlemesi, gelişmekte olan ülkelere geleneksel Batı koşullulukları olmaksızın altyapı finansmanı ve finansal güvenlik ağları için alternatif yollar sunmayı amaçlamaktadır. 2021 yılına kadar YKB, temiz enerjiden ulaşımaya kadar yaklaşık 100 proje için 30 milyar doların üzerinde finansman onayladı. Ayrıca, ABD dolarına olan bağımlılığı azaltmak için yerel para birimlerinde (örneğin, RMB, INR, ZAR ve RUB cinsinden tahvil ihracı) kredi vererek finansman alanında yenilikler yaptı. Bu çabaların ardındaki itici güç, Bretton Woods kurumlarının gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını yeterince karşılamadığı yönündeki algıdır. BM Genel Sekreteri de mevcut sistemin zengin ülkeler tarafından zengin ülkelerin yararına oluşturulduğunu ve yoksul bölgelerin yeterince hizmet alamadığını belirterek bu görüşü yinelemiştir. BRICS ve YKB aracılığıyla Çin ve ortakları, kalkınma finansmanını demokratikleştirmek ve Batı liderliğindeki kredi kuruluşlarının hegemonyasını azaltmak amacıyla Güney-Güney işbirliği mekanizmaları oluşturmaktadır. Şüphesiz, YKB'nin Dünya Bankası'ndan çok daha küçük olduğunu ve başlangıçta zorluklarla karşılaştığını belirtse de, YKB'nin varlığı, geleneksel kurumları daha duyarlı olmaya zorlayan dostane bir rekabet ortamı yaratmıştır. Önemli olarak, YKB, COVID-19 krizi sırasında acil durum kredilerini hızla dağıtarak kritik boşlukları doldurmuş ve kurulmasının asıl gerekçesini doğrulamıştır.

Güvenlik alanında Çin, Batı askeri ittifaklarının dışında kalan paralel kurumların geliştirilmesine öncülük etmiştir. Bunların başında, 2001 yılında Çin, Rusya ve Orta Asya ülkeleri tarafından ku-

ruhan ve daha sonra Hindistan, Pakistan ve şimdi de İran'ın da dahil olduğu bölgesel bir güvenlik forumu olan ŞİÖ gelmektedir. ŞİÖ bazen Doğu NATO'su olarak adlandırılrsa da, yapısı ve felsefesi önemli ölçüde farklıdır: Ortak savunma maddesi yoktur ve bunun yerine siyasi uyum ve güven artırıcı önlemlere dayanır. Bu model, izole bir şekilde güvenliğin mümkün olmadığını kabul eden, bütünsel bir bakış açısıyla işbirliğine dayalı güvenlik vizyonunu içeren Çin'in Küresel Güvenlik Girişimi ile uyumludur. Genel olarak, bölgesel güvenlik yönetişimi için alternatif bir platform sunan ŞİÖ, ABD liderliğindeki güvenlik düzenlemelerine olan bağımlılığı azaltmakta ve Asya güçlerine kendi güvenlik sorunlarını çözme konusunda daha fazla inisiyatif vermektedir.

Son olarak, Çin küresel yönetişimde kurumsal çeşitliliği geliştirerek, geleneksel Batı liderliğindeki kurumların eksiklerini giderecek yeni kurumlar

oluşturmuş veya mevcut kurumları güçlendirmiştir. Örneğin, 2015 yılında Çin'in en büyük hissedarı olduğu AAYB'nin kurulmasıyla, Asya'daki altyapıya odaklanan yeni bir çok taraflı kredi kuruluşu ortaya çıkmıştır. Çin, Dünya Bankası'ndaki yavaş reformlardan duyduğu hayal kırıklığı üzerine AAYB'yi kurmuştur. Washington'un itirazlarına rağmen birçok ABD müttefiki AAYB'ye katılmış ve daha kapsayıcı bir yaklaşıma olan güvenlerini göstermiştir. AAYB'nin yönetişimi, gelişmekte olan Asya ülkelerine daha güçlü bir ses veriyor ve proje süreçleri daha akıcı olarak görülüyor. COVID-19 salgını sırasında AAYB, kriz kurtarma fonunu hızla 20 milyar dolara çıkarmış ve üyelere yardım etmek için hızlı ve esnek ödeme prosedürleri benimsemiştir (AIIB, t.y.). Bu duyarlılık, övgü toplamıştır. Buna paralel olarak, Çin'in KGG'yi ortaya koyması, NATO'nun güvenlik paradigmasına kavramsal bir alternatif sunma girişimi olarak görülebilir.

Pekin, ABD liderliğindeki ittifakları istikrarsızlığa katkıda bulunan bir Soğuk Savaş zihniyeti olarak açıkça eleştiriyor ve ŞİÖ ve KGG bayrağı altındaki forumlar gibi mekanizmalar aracılığıyla, daha bütünsel bir vizyona sahip, daha çok kutuplu bir güvenlik mimarisi savunuyor. Bu kurumsal geçiş açıkça görülmektedir: AAYB ile Dünya Bankası, YKB ile IMF, ŞİÖ (veya KGG) ile NATO'nun mantığı arasında, her durumda, Çin ve ortakları devletlerin mevcut seçeneklerini genişletmektedir. Bu strateji, mevcut düzeni bir gecede altüst etmek yerine, eski platformlara yenilerini ekleyerek tek bir güç bloğunun hakimiyetini kademeli olarak azaltmaktadır. Özetle, Çin'in ortaya çıkan çok kutuplu sistemdeki rolü çok yönlüdür: Batı'nın 1945 sonrası mimarisinin tekeli sorgulayan yeni veya yeniden canlandırılmış kurumlar aracılığıyla ideolojik vizyon, somut kalkınma projeleri, finansal sermaye ve güvenlik işbirliği sağlamaktadır. Büyük ölçüde gerçek çok taraflılık ve Küresel Güney için daha fazla eşitlik açısından çerçevelenen bu çabalar, 2020'lerde küresel normları ve güç dengelerini yeniden şekillendirmeye başlamıştır.

Performansa Dayalı Analiz (İşlevsel Etkinlik)

Açıkçası, yeni kurumları yeni veya geliştirmekte olan yapan sadece stratejik ilkeler değildir. Gerçek hayattaki pratik başarıları, onları günümüze daha uygun hale getiren temel unsurdur. Diğer bir deyişle, stratejik vizyonun ötesinde, bu yeni kurumların ve çerçevelerin etkinliği, özellikle daha hızlı ve daha etkili somut çözümler sundukları belirli işlevsel alanlarda değerlendirilebilir. Performansa dayalı bir analiz, ortaya çıkan çok kutuplu kurumların çoğunun, aşağıda listelenen temel alanlarda geleneksel Batılı muadillerinin sonuçlarını karşılayan veya aşan sonuçlar elde ettiğini gösterebilir:

Kalkınma Finansmanı: YKB ve AAYB gibi yeni çok taraflı bankalar, IMF/Dünya Bankası sistemine kıyasla daha adil bir yönetim ve daha hızlı tepki süreleri sergilemiştir. Örneğin YKB, “bir ülke bir oy” kurucu ilkesine göre çalışır (BRICS ülkeleri eşit hisseye sahiptir) ve hissedarlar arasında daha fazla eşitlik ve borçlu dostu esnekliği vurgular. Bu, oy hakkının G7 ekonomilerine kaymış olduğu ve kredilerin genellikle katı politika koşullarıyla birlikte geldiği Dünya Bankası ve IMF'nin aksine bir durumdur. Uygulamada, BRICS bankası çevik davranmıştır: COVID-19 krizi sırasında, YKB yaklaşık 10 milyar dolarlık acil durum kredisini devreye sokmuş ve birkaç hafta içinde fonları dağıtmıştır, oysa normal kalkınma bankası prosedürleri aylar sürebilir. Hızlandırılmış hızlı süreçler sayesinde, Çin eyaletleri onaydan sadece 3-4 hafta sonra YKB acil durum kredilerini almıştır (Maasdorp, 2020). Benzer şekilde, Çin liderliğindeki AAYB, hızlı bir şekilde bir Kriz Kurtarma Fonu kurdu ve bunu 20 milyar dolara çıkardı, böylece basitleştirilmiş prosedürlerle düzinelerce ülkeye hızlı destek sağladı. Borçlular, AAYB ve YKB finansmanının daha az bürokrasi ve yerel önceliklere daha fazla saygı gerektirdiğini, geleneksel kredi verenler hakkındaki uzun süredir devam eden şikayetleri ele aldığını belirtti (Humphrey & Chen, 2021). IMF ve Dünya Bankası mutlak kapasite açısından daha büyük olmaya devam etse de, bu yeni bankalar prosedürel eşitlik açısından daha iyi performans gösteriyor: Yönetimleri geliştirmekte olan ülkelerin sesinin daha güçlü çıkmasını sağlıyor ve müşteri ihtiyaçlarına göre kalkınma finansmanını uyarlayan yerel para birimi ile kredi verme ve yeşil tahviller gibi yeniliklere öncülük ediyorlar. Sonuç olarak, borçlu ülkelere kendi stratejileriyle uyumlu fonlar ve kalkınma projeleri daha hızlı bir şekilde sunuluyor ve bu da kalkınma sonuçlarının etkinliğini ve sahiplenilmesini potansiyel olarak artırıyor.

Güvenlik İşbirliği: ŞİÖ, Batı dışı bir güvenlik platformunun kendi şartları altında nasıl etkili olabileceğini göstermektedir. NATO'dan farklı olarak ŞİÖ, üyelerini ortak savunma anlaşmasıyla birbirine bağlamamaktadır, ancak ortak tehditlere karşı kolektif güvenlik işbirliği için bir forum olarak üstün başarı göstermiştir. Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı, istihbarat paylaşımını ve somut sonuçlar veren ortak operasyonları kolaylaştırmıştır: ŞİÖ üyeleri birlikte düzinelerce terör planını engellemiş ve üye devletleri tehlikeye atan aşırıılıkçı hücreleri çöktürmüştür (Eurasian Group, 2009). Bu başarılar, ŞİÖ'nün Orta Asya'da pragmatik bir güvenlik sağlayıcı olarak değerini göstermektedir. ŞİÖ ayrıca düzenli olarak ortak askeri tatbikatlar (örneğin "Barış Misyonu" tatbikatları) düzenlemekte ve geniş bölgesinde sınır güvenliği ve uyuşturucu ile mücadele operasyonlarını koordine etmektedir (Anadolu Agency, 2024). Bu faaliyetler, Hindistan ve Pakistan gibi tarihi rakiplerin dahil olduğu üyeler arasında, özellikle Batı ittifakları altında mümkün olmayan bir şekilde güven ve karşılıklı işlerlik oluşturmuştur. Dahası, ŞİÖ'nün konsensüs temelli karar alma süreci, usulen eşitliği garanti altına almaktadır: Büyük veya küçük her üye, güvenlik girişimlerinin çerçevesinin belirlenmesinde eşit söz hakkına sahiptir ve bu da bölgesel istikrar konusunda ortak sahiplik duygusunu güçlendirmektedir. Bu kapsayıcı yaklaşım, NATO'nun genişlemesinde olduğundan farklı olarak düşmanca tepkileri kışkırtmadan ŞİÖ'nün genişlemesine olanak tanımış ve işbirliği atmosferini korumuştur. İşlevsel açıdan, ŞİÖ, Batı merkezli kurumların daha az odaklandığı sorunları (saldırganlık ve sınır yönetimi gibi) ele alarak Avrasya'daki güvenlik boşluğunu doldurmaya yardımcı olmuştur. Sonuç olarak, küresel sisteme, güç projeksiyonundan ziyade bölgesel işbirliğine dayanan etkili bir kolektif güvenlik tamamlayıcısı sunmaktadır. Ayaklanma tehditlerinin üstesinden gelme ve çatışmaları yönetme (örneğin,

gerginlikler ortaya çıktığında üye devletler arasında arabuluculuk yapma) konusundaki performansı, çok kutuplu bir çağda Batı dışı güvenlik modellerinin uygulanabilirliğini vurgulamaktadır.

Uluslararası Finans: Gelişmekte olan güçler, finansal işbirliği ve doların etkisinden kurtulma konusunda da önemli adımlar atarak Batı kontrolündeki ödeme sistemlerine olan bağımlılığı azaltmıştır. BRICS ülkeleri ve ötesinde, hem parasal özerklik kazanmak hem de tek taraflı yaptırımlara karşı bir kalkan oluşturmak amacıyla ticaret ve yatırımda ABD dolarının üstünlüğünü azaltmaya yönelik net bir gündem bulunmaktadır. Uygulamada, bu gündem birçok cephede ilerlemektedir. BRICS Yeni Kalkınma Bankası, dolar finansmanını atlatmak için yerel para birimlerinde kredi vermeye başlamıştır (örneğin, portföyünün yaklaşık %20'si Çin Renminbi cinsindendir). Bu ülkeler arasındaki ikili ticaret giderek ulusal para birimleriyle gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Rusya ve Hindistan petrol ticaretini ruble/rupi ile yapmaktadır ve Çin daha fazla satın alımını renminbi ile gerçekleştirmektedir, böylece doların hakimiyeti azalmaktadır. BRICS+ ülkeleri, son birkaç yılda sınır ötesi bankacılık, borç ve rezerv işlemlerinde ABD dolarının payının azalmasında görüldüğü gibi, finansal akışlarını aktif olarak dolarizasyondan uzaklaştırmaktadır. Örneğin, BRICS+ şu anda küresel döviz rezervlerinin yaklaşık %42'sini kontrol etmektedir ve birçok üye bu rezervleri altın ve diğer para birimlerine yönlendirmiştir. Ayrıca, Batı kontrolündeki bankalararası mesajlaşma sistemi SWIFT'in eksiklerini gidermek veya sonunda onunla rekabet etmek için alternatif ödeme ağları geliştirdiler. Rusya'nın SPFS ve Çin'in CIPS sistemleri, SWIFT dışında doğrudan banka transferlerini mümkün kılmak için birbirine bağlanmıştır ve BRICS ülkeleri, sınır ötesi ödemeler için ortak bir ödeme platformu ve hatta merkez bankası dijital para birimleri (CBDC) üzerinde çalışmaktadır.

Bu çabalar, Batı'nın Rusya'nın finans sektörüne uyguladığı yaptırımların ardından aciliyet kazanmış ve sadece Moskova ve Pekin'i değil, diğer BRICS ortaklarını da yaptırımlara dayanıklı işlem kanalları aramaya itmiştir. Yeni bir BRICS rezerv para birimi hala önemli bir öneri olsa da, bloğun pratik çalışmaları, yerel para birimi ile ticareti artırma, dijital ödeme pilot uygulamaları başlatma (m-CBDC "mBridge" projesi gibi) ve para birimi takas hatlarını koordine etme, dolar merkezli sistemi çeperlerinde aşındırmaya başladı. BRICS içindeki sınır ötesi ödeme sistemlerinin geliştirilmesi, Pan-Afrika Ödeme ve Takas Sistemi (Afrika entegrasyonu için) gibi paralel girişimlerle birlikte, daha geniş ölçekte çok kutuplu bir finansal altyapı yaratmaktadır. Bu yenilikler, gelişmekte olan ekonomilerin kendi şartlarına göre daha serbestçe işlem yapabilmelerini, döviz kuru dalgalanmalarına ve Batı'nın para politikası sıkılaştırmasına maruz kalma risklerini azaltmalarını sağlamaktadır. Özetle, dolar hâlâ küresel olarak hakim olsa da, BRICS liderliğindeki finansal işbirliği, Küresel Güney'deki finansal dayanıklılığı kademeli olarak güçlendirmektedir. Bu performans, dolar dışı ticaretin daha hızlı büyümesi ve ABD merkezli uluslararası finansal sisteme ilk gerçek alternatiflerin ortaya çıkmasıyla kendini göstermektedir.

Diplomasi ve Küresel Yönetişim: Diplomatik alanda, çok kutupluluğa geçiş, belki de en çok G7'ye kıyasla G20'nin artan önemi ile kendini göstermektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan güçleri bir araya getiren G20, temsili meşruiyet ve problem çözme kapasitesi açısından G7'yi etkili bir şekilde geride bırakmıştır. G7 bir zamanlar dünya ekonomisinin yönlendirici grubu olarak görülürken, şu anda küresel üretim ve nüfusun giderek azalan bir payını temsil etmektedir. Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerin önemli ekonomik motorlar olduğu bir dönemde G7'nin giderek daha çağdışı kaldığı söylenebilir. Buna kar-

şılık, G20, G7 üyeleriyle birlikte tüm bu yükselen devleri de içermekte ve bu da ona çok daha büyük bir temsil gücü sağlamaktadır. G20 ülkeleri, dünya GSYİH'sinin yaklaşık %85'ini, küresel ticaretin %75'ini ve insanlığın üçte ikisini temsil etmektedir; bu, hiçbir Batı odaklı forumun ulaşamayacağı bir kapsamdır. Bu kapsayıcılık, daha fazla meşruiyetle sonuçlanmıştır: Örneğin, finansal istikrardan pandemiye müdahaleye kadar çeşitli konularda, G20'nin kararları hem Kuzey hem de Güney'in bakış açılarını yansıttığı için önem taşımaktadır. Özellikle, 2008 küresel finansal krizi sırasında, etkili müdahaleyi koordine eden, likidite sağlayan ve gelişmekte olan ekonomilerle birlikte finansal kuralları yeniden düzenleyen G7 değil, G20 olmuştur. G20, gelişmekte olan ülkelerin katkılarının vazgeçilmez olduğu iklim eylemi, borç hafifletme ve sürdürülebilir kalkınma konularını tartışmak için birincil forum olarak G7'yi gölgede bırakmıştır. Diplomatik sonuçlar açısından, G20 son yıllarda küresel asgari vergi konusunda anlaşmalar sağlamış, büyük güçler arasındaki diyalogu kolaylaştırmış ve Endonezya ve Hindistan'ın başkanlıkları altında jeopolitik gerilimler ortamında bile ortak bildiriler yayınlamıştır. Bunlar, G7'nin tek başına başaramayacağı sonuçlardır. Dahası, Afrika Birliği'nin 2023 yılında G20'nin daimi üyesi olarak kabul edilmesi, temsil kapsamını 21 üyeye (55 ek ülkeyi kapsayan) genişleterek, G20'nin küresel meselelerde önde gelen kapsayıcı platform olduğu iddiasını güçlendirmiştir. Tüm bunlar, daha kapsayıcı bir çok taraflılığın, eski Batı merkezli diplomasinin yerini aldığını vurgulamaktadır. G20 (ve BRICS, ŞİÖ vb.) gibi forumlar, yükselen güçlere ve gelişmekte olan bölgelere seslerini duyurma imkanı sunarak, kararların dar bir grup tarafından alınmamasını sağlayarak küresel yönetişimin meşruiyetini ve etkinliğini artırmaktadır. Nitekim, Küresel Güney'in liderleri, G20'nin gay-

“Gelişmiş ve gelişmekte olan güçleri bir araya getiren G20, temsili meşruiyet ve problem çözme kapasitesi açısından G7’yi etkili bir şekilde geride bırakmıştır” (Fotoğraf: G20, 2024).

ri resmi yapısına rağmen, tüm kilit paydaşları bir araya getirdiği için küresel zorlukların üstesinden gelmek için G7’den daha donanımlı bir forum olduğunu sık sık belirtmektedir. Bu tür kapsayıcı kurumların artan etkisi, çok kutuplu sistemin bir performans göstergesidir: küresel kararlar, Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney arasında giderek daha fazla konsensüs gerektirmektedir. Pratik açıdan, G20’nin yoksul ülkeler için borç hafifletme  er evesi veya aşı dağıtımındaki koordinasyonu gibi girişimler, G7’nin sınırlı üyeliğinin ele alamadığı boşlukları doldurmuştur.

Ek olarak, Keohane’nin parçalanmış çok taraflılık kavramı, BRICS ve ASEAN’ın işbirliğini, merkezi olmayan, esnek ağlar olarak açıklamaktadır (Morse & Keohane, 2014). Bu koalisyonlar,

konu bazlı işbirliğini ve işlevsel karşılıklı bağımlılığı önceliklendirerek, resmi hiyerarşik yapılar olmaksızın belirli alanlarda ( rneğin iklim, ticaret) koordinasyon sağlar ve farklı üyelerin ortak hedefleri ilerletirken özerkliklerini korumalarına olanak tanır. Benzer şekilde, çok uluslu şirketler, STK’lar ve uluslararası kuruluşlar dahil olmak üzere devlet dışı aktörler, BRICS, G20 ve ASEAN’ın yönetişim ağlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu aktörler, sürdürülebilir kalkınma, ticaret reformları ve iklim eylemi gibi konuları savunarak politika gündemlerini şekillendirmektedir. Uzmanlıkları ve savunuculukları, gelişmekte olan ülkelerin sesini güçlendirerek, bu çok taraflı  er evesler içinde daha kapsayıcı ve konu odaklı bir işbirliğini teşvik etmektedir.

Küresel Yönetişimin Geleceği: Hiyerarşiden Çok Kutuplu Ağlara

Daha geniş bir perspektiften baktığımızda, günümüz dünyasında küresel yönetişimin odak noktasının klasik büyük güç rekabetinden ortak krizlerin yönetimine kaydığını görüyoruz. İklim değişikliği, pandemiye hazırlık, dijital teknoloji ve finansal istikrar artık uluslararası gündemin en üst sıralarında yer alıyor. Arancha González'in belirttiği gibi, "günümüzün belirleyici küresel sorunları" arasında hızlı enerji geçişi, bir sonraki pandemiye hazırlık, ekonomik parçalanmanın yönetimi ve yapay zeka ve diğer yeni ortaya çıkan zorluklar için yönetişim tasarımı yer alıyor (CCG Update, 2024). Bu, devletler arası çatışmalar için oluşturulmuş tekil, hiyerarşik bir düzenden, belirli sorunlara özel işbirliği ağlarına doğru bir geçişin sinyalini veriyor. Uygulamada, devletler ve diğer aktörler jeopolitik gerilimler arasında bile yeni yollarla işbirliği yapmaktadır. Örneğin, iklim konusunda yıllarca süren çıkmazın ardından, BM'nin COP 28 (2023) toplantısında ilk kez fosil yakıtlardan uzaklaşmak ve savunmasız ülkeler için hızlı bir şekilde bir kayıp ve hasar fonu kurmak konusunda anlaşmaya varılmıştır. Benzer şekilde, 2025 yılında Dünya Sağlık Örgütü'ne üye ülkeler, küresel önleme ve müdahaleyi güçlendirmek için bir Pandemi Anlaşması taslağı üzerinde uzlaşma sağladı; BM genel sekreteri bunu, çok taraflılığın hala geçerli olduğunu ve ülkelerin ortak tehditler karşısında hala işbirliği yapabileceğini gösteren bir kanıt olarak nitelendirdi (DSÖ, 2025). Dijital alanda, dünya liderleri dijital uçurumu kapatmak ve insan haklarına dayalı yapay zeka standartları belirlemek için Küresel Dijital Sözleşme'yi (2024) kabul ettiler ve hatta küresel bir yapay zeka finansman mekanizması ve IPCC'ye benzer bir uluslararası yapay zeka bilimsel paneli kurulmasını talep ettiler. Finans alanında ise G20 ve IMF gibi gruplar küresel finansal yapıyı yeniden şekillendiriyor: Gelişmekte olan ülkeler, iklim ve

borç risklerini kredi çerçevelerine entegre eden IMF güncellemelerini, sürdürülebilirlik hedeflerini desteklemek için Özel Çekme Hakları'nın (SDR) kullanımını genişleten ve çok taraflı kalkınma bankalarının krizlere daha duyarlı hale gelmesini sağlayan koordineli planları (MDB Yol Haritası) memnuniyetle karşıladı (IMF, t.y.).

Bu girişimler, güç politikasından bağımsız işlevsel işbirliğini göstermektedir. Büyük güçler arasındaki rekabet ve ticaretin "ayrışması" devam etse de, devletler uluslar arası sorunları ele almak için anlaşmazlıklarını defalarca bir kenara bırakmışlardır. İklim görüşmeleri, ticaret anlaşmazlıklarına rağmen hem ABD'yi hem de Çin'i bir araya getirmiştir ve pandemi anlaşması müzakerelerine tüm bölgelerden delegeler konsensüs içinde çalışarak katılmıştır. Aslında, son analizler, ticaretin ayrışmasının, etkileşimi ortadan kaldırmak yerine, G7 ve BRICS gibi bloklar içindeki bağları derinleştiren çok kutuplu kümeler oluşturduğunu göstermektedir. Sağlık, çevre, dijital altyapı gibi küresel kamu malları konusunda ülkeler, konu bazlı koalisyonlar ve çerçeveler aracılığıyla giderek daha fazla işbirliği yapmaktadır. Bu model, tek bir hegemonun politikayı dikte etmesinden çok uzaktır; bunun yerine, ağa dayalı yönetişimin, esnek bir şekilde çeşitli zorluklara yanıt verdiği bir dünyayı yansıtmaktadır.

Bu eğilimlerin altında kalıcı yapısal değişiklikler yatmaktadır. Dünya siyasetinde güç, tek bir otorite altında birleşmek yerine dağınık hale gelmektedir. Birçok akademisyen artık tek tip bir hiyerarşi yerine ortaya çıkan "çoklu" veya "çok merkezli" bir düzeni tanımlamaktadır (Gaens et. al., 2023). Çoklu bir dünyada, küresel bir hegemon yoktur. Bunun yerine, ABD, AB ve Çin'den Hindistan, Brezilya ve bölgesel bloklara kadar, hem yerleşik hem de yükselen güçler, birbiriyle örtüşen kurumlar ve ortaklıklar aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Acharya'nın çoklu sinema benzetmesi bunu çok iyi özetlemektedir: İzleyiciler farklı filmler arasından seçim yapabilir, ancak oyun-

“Dünya siyasetinde güç, tek bir otorite altında birleşmek yerine dağınık hale gelmektedir”
(Çizim: China Daily, 2024).

cular ve hikayeler tek bir çatı altında toplanır (Acharya, 2015). Pratikte bu, birden fazla etki merkezinin bir arada var olduğu anlamına gelir. Örneğin, küresel ekonomi ve güvenlik liderliği G20, IMF, BRICS düzenlemeleri, bölgesel birlikler (AB, ASEAN, Afrika Birliği) ve yeni ortaya çıkan küçük ölçekli ortaklıklar (örneğin Quad, Arktik Konseyi veya dijital ittifaklar) arasında paylaşılmaktadır. Yönetişim işlevleri de yaygınlaşmıştır: Kural koyma ve uygulama, küresel forumlarda, bölgesel organlarda ve hatta özel veya sivil toplum platformlarında gerçekleşmektedir. Her konu farklı koalisyonlar oluşturabilir; aynı ülke iklim konusunda bir ittifakta, siber güvenlik konusunda başka bir ittifakta yer alabilir, bu nedenle otorite ne hiyerarşik ne de statiktir.

Bölgeselleşme, bu ağ tabanlı yönetişimin bir diğer önemli unsurudur. Küresel kurumlar zorluklarla karşı karşıya kalırken, bölgesel ve bölgeler arası kümeler daha büyük roller üstlenmeye başlamıştır. Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında devletler,

dünya sistemine bağlanırken kendi özel ihtiyaçlarını karşılayan kurumlar kurmaktadır. Son yıllarda, çok taraflı işbirliği karmaşık bir bölgeler arası işbirliğine dönüşmüştür. AB gibi kuruluşlar, geniş kapsamlı antlaşmaların yanı sıra özel olarak tasarlanmış ikili ve çok taraflı ilişkiler de kurmaktadır. Örneğin, AB, Asya-Pasifik ve Afrika’da (genellikle Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi’ne yanıt olarak) teknoloji ve güvenlik ortaklıklarını derinleştirirken, Afrika ülkeleri kıtasal planları (Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi gibi) ve Güney-Güney işbirliklerini ilerletmektedir. Asya’da, ASEAN, Pasifik Adaları ülkeleri ve Doğu Asya güçlerini stratejik bir ağda bir araya getiren Hint-Pasifik süper bölgesi kavramı ortaya çıkmıştır. Bu birbirine bağlı kümeler, çok katmanlı bir düzen oluşturmaktadır: küresel kurallar hala mevcuttur, ancak bunların uygulanması ve yürürlüğe konması genellikle bölgesel forumlar, sınır ötesi ağlar ve hatta kamu-özel sektör ortaklıkları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Genel olarak, kanıtlar, yeniden canlanan tek bir üst yapıdan ziyade, çoğulcu, işlevsel olarak farklılaşmış bir yönetim ağını işaret etmektedir. Küresel liderler ve uzmanlar, hiçbir ülkenin iklim, sağlık veya dijital zorlukları tek başına yönetemeyeceğini giderek daha fazla kabul etmektedir. Bunun yerine, politika artık bir dizi kurumdan geçmektedir: Tematik kuruluşlar (WHO ve iklim rejimleri gibi), finansal ağlar (IMF, MDB'ler, G20 süreçleri) ve bölgesel kuruluşlar, hepsi sivil toplum ve özel sektörle iç içe geçmiştir. DSÖ Genel Direktörü Tedros, yeni pandemi anlaşmasını bölünmüş dünyamızda ülkelerin hala birlikte çalışabileceğinin kanıtı olarak övdüğünde, çeşitlilik içinde ortak amaç ruhunu yakalamış oldu (European Council, 2021). Teknik terimlerle ifade etmek gerekirse, 21. yüzyıldaki düzen, tek bir gücün emriyle değil, birçok düğüm noktası arasında mutabakat ve işbirliği üzerine inşa ediliyor.

Ortaya çıkan bu ağ tabanlı düzen, daha adil ve uyumlu olma potansiyeline sahiptir. Farklı bölgelerden ve sektörlerden gelen sesleri bünyesine katarak, çeşitli ihtiyaç ve değerleri daha iyi temsil edebilir. Yeni çerçeveler, kapsayıcılığı açıkça vurgulamaktadır ve bu sistem merkezi olmayan bir yapıya sahip olduğu için, değişime daha çevik bir şekilde yanıt verebilir. Bir yaklaşım başarısız olursa, diğerleri paralel olarak denenebilir. Elbette, çoklu bir düzen koordinasyon ve meşruiyet gibi zorlukları da beraberinde getirir, ancak çoklu normları tolere ederek ve özel koalisyonları mümkün kılarak, tek bir hiyerarşiden daha dayanıklı bir küresel yönetim mimarisi vaat eder. Özetle, gelecek muhtemelen devletlerin ve toplumların çeşitlilik ve dayanışma içinde gezginsel zorlukları toplu olarak ele aldıkları, gerçek bir çok kutuplu sistem olan çoğulcu bir ağlar ağı olacaktır.

Sonuç

Küresel yönetim sistemi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan hiyerarşik, Batı egemen modelinden uzaklaşarak köklü bir değişim geçiriyor. Geleneksel kurumlar, özellikle Bretton Woods sistemi ve Batı güvenlik yapıları, günümüzün küresel sorunlarını çözmek için giderek yetersiz kalıyor. Eski sistemin çok kutuplu dünyanın karmaşıklığına uyum sağlayamaması, küresel yönetimi yeniden şekillendirmede merkezi rol oynayan bölgesel bloklar, kurumlar ve esnek koalisyonların önünü açtı. BRICS, ŞİÖ, G20 gibi kurumlar ve AAYB ve YKB gibi yeni kalkınma bankaları, yükselen güçlerin ve Küresel Güney'in ihtiyaçlarını daha iyi yansıtan uygulanabilir alternatifler sunmaktadır. Bu kurumlar sadece geleneksel güç yapılarının yerini almakla kalmıyor, iklim değişikliği, pandemiye hazırlık ve kalkınma finansmanı gibi küresel sorunlara kapsayıcılık, eşitlik ve çeşitli yaklaşımları teşvik eden yeni çerçeveler oluşturuyorlar.

Bu makalenin bulguları, küresel yönetimin geleceğinin geçmişteki tek kutuplu, hiyerarşik sistemlerden ziyade çok kutuplu ağlarda yattığını öne sürerek literatüre önemli katkıda bulunmaktadır. Geleneksel kurumlar önemini korumakla birlikte, bölgesel bloklar ve yeni kurumlar giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu değişim, daha çoğulcu ve esnek bir yaklaşımı barındıracak şekilde yönetim mimarisini temelden değiştirmektedir. Gelişen küresel sistem, gücün artık çeşitli etki merkezlerine dağıldığını ve Afrika, Asya ve Latin Amerika gibi bölgelerin artık karar alma süreçlerinden dışlanmadığını kabul etmektedir. Bu geçiş, modası geçmiş Vestfalya devlet modelinin ötesine geçerek, çeşitliliği sayesinde küresel zorluklara daha duyarlı bir yönetim vizyonu sunmaktadır.

Teorik çıkarımlar çok boyutlu olup, Batı liberalizminin küresel yönetişimin nihai çerçevesi olduğu yönündeki uzun süredir var olan varsayımı sorgulamaktadır. Bu makale, Batı'yı uluslararası normların tek hakemi olarak konumlandırmak yerine, Güney-Güney işbirliği ve bölgeselciliğin nasıl alternatif yönetim paradigmaları yarattığını ve böylece küresel düzeni yeniden dengelediğini göstermektedir. Bu yeni yaklaşımlar, Çin'deki devlet merkezli sistemlerden AB ve AfB'deki bölgesel entegrasyon çabalarına kadar çeşitli yönetim modellerinin bir arada var olduğu, normların giderek artan çoğulculuğunu yansıtmaktadır. Makale ayrıca, yapısal hiyerarşi veya tarihsel önceliklerden ziyade somut sonuçlara ve çeşitli çıkarılara odaklanan, performans meşruiyetine dayalı yeni kurumların nasıl öne çıktığını vurgulamaktadır.

Politika açısından sonuçları açıktır. İlk olarak, günümüz dünyasının karmaşıklıklarını ele almakta zorlanan BM Güvenlik Konseyi, DTÖ ve IMF gibi mevcut kurumların acilen reformdan geçirilmesi gerekmektedir. Reformlar, temsiliyetin artırılması, karar alma sürecinin verimliliğinin iyileştirilmesi ve yükselen güçlerin liderlik rollerine dahil edilmesine odaklanmalıdır. Örneğin, BM Güvenlik Konseyi'nin Küresel Güney ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi, BM sisteminin meşruiyetini artıracaktır. Aslında, P5 üyelerinin veto hakkından vazgeçmemeleri beklenen ve anlaşılabilir bir tepki olsa da, BMGK yapısını her kıtadan en az 1 üyenin veto hakkına sahip olacağı şekilde reform etmek kabul edilebilir bir çözüm olarak görülebilir. Bu, bölgesel blokların rolünü de hızlandırabilir ve bölgesel blok üyelerinin ortak bir veto hakkına sahip olmak için bölgesel sorunlarını daha hızlı aşmalarını sağlayabilir. BM Güvenlik Konse-

yi'nin temsil gücünü artıracak bir başka reform, Afrika Birliği, BRICS, ŞİÖ vb. kuruluşlara, iç kararlarına dayalı olarak tek oy hakkı veren bir veto hakkı verilmesi olabilir. Ancak bu senaryoda, BMGK'da kendi veto hakkına sahip olan ve aynı zamanda bu kuruluşlarda etkiye ve üyeliğe sahip olan üyeler, çifte oy kullanmayı önlemek için kuruluşun iç oylama sisteminden çıkarılmalıdır. Benzer şekilde, gelişmekte olan ülkeleri daha iyi temsil etmek için ticaret ve finans kurumlarının reformu, küresel ekonomik yönetişimde kapsayıcılığı artıracaktır. İkincisi, BRICS ve G77+Çin gibi koalisyonların başarısı, Güney-Güney işbirliği ve bloklar arası diplomasinin artan önemini vurgulamaktadır. Bu ittifaklar, özellikle iklim finansmanı, doların kullanımının azaltılması ve küresel kalkınma alanlarında, Küresel Güney'in kolektif çıkarlarına hizmet etmek için aktif olarak yeni normlar ve kurumlar oluşturmaktadır. Politika yapıcılar, daha adil ve sürdürülebilir bir küresel düzenin inşasında hayati öneme sahip olan bu ittifakları desteklemelidir.

Sonuç olarak, bu makale küresel yönetim tartışmalarının odağını statik, hiyerarşik bir dünya görüşünden, çok kutuplu ağ sisteminin dinamik, sorun odaklı işbirliğini kucaklayan bir dünya görüşüne kaydırmaktadır. Bulgular, bölgesel kurumların ve koalisyonların sadece tamamlayıcı değil, yeni, çoğulcu bir dünya düzeninin temelini oluşturduğunu göstermektedir. Teorik ve politik çıkarımlar, yönetişimin ademi merkeziyetçi, çeşitlilik içeren ve küresel nüfusun ihtiyaçlarına duyarlı olduğu bir geleceği vurgulamaktadır. Bölgesel işbirliği dinamikleri, yükselen güçlerin rolü ve kurumsal reformlar üzerine yapılacak gelecekteki araştırmalar, 21. yüzyılda küresel yönetişimin gidişatını anlamak için çok önemli olacaktır. 🌸

Kaynakça

- Acharya A., Estevadeordal A., Goodman, L.W. (2023) Multipolar or multiplex? Interaction capacity, global cooperation and world order, *International Affairs*, Volume 99, Issue 6, November 2023, Pages 2339–2365, <https://doi.org/10.1093/ia/iiaad242>
- Acharya, A. (2015). In Defence of the Multiplex World. *Japanese Journal of Political Science*, 16(3), 456–458. doi:10.1017/S1468109915000134
- Acharya, A. (2017). After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order. *Ethics & International Affairs*, 31(3), 271–285. doi:10.1017/S089267941700020X
- Acharya, S., & Singh, S. C. (2023, September 9). G20 admits African Union as permanent member. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/g20-admit-african-union-permanent-member-new-delhi-summit-draft-declaration-2023-09-09/>
- African Union (2024a, September). Significant Progress on AfCFTA Implementation Highlighted at the Conference of Speakers of Parliaments. <https://pap.au.int/en/news/press-releases/2024-09-19/significant-progress-afcfta-implementation-highlighted-conference-s#:~:text=The%20Guided%20Trade%20Initiative%20,including%20women%2C%20benefiting%20from%20new>
- African Union (2024b, February). Presidential Dialogue on African Union Financial Institutions; Reforms of the Global Financial Architecture; and the Launch of the Africa Club. <https://au.int/en/newsevents/20240217/presidential-dialogue-african-union-financial-institutions-reforms-global#:~:text=To%20strengthen%20and%20support%20Africa's,more%20simply%2C%20the%20Africa%20Club>
- AIIB (2025). AIIB Reports USD8.4 Billion in 2024 Project Financing, Underscoring Long-Term Impact Through Sustainable Development Bonds. <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2025/aiib-reports-usd84-billion-2024-project-financing-underscoring-long-term-impact-through-sustainable-development-bonds.html#:~:text=Since%20commencing%20operations%20in%202016%2C,efforts%20to%20achieve%20the%20SDGs>
- AIIB (n.d.) AIIB Expands COVID-19 Crisis Recovery Facility to USD20 Billion. <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2022/AIIB-Expands-COVID-19-Crisis-Recovery-Facility-to-USD20-Billion.html>
- Anadolu Agency. 23 July, 2024. SCO nations conduct 1st joint counter-terrorism drill in China. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/sco-nations-conduct-1st-joint-counter-terrorism-drill-in-china/3283004>
- Araya, D. (2025, February 13). *Transforming the United Nations for a multipolar world order*. Centre for International Governance Innovation. Retrieved from <https://www.cigionline.org/articles/transforming-the-united-nations-for-a-multipolar-world-order/>
- Assaniyaz, A. (2025). SCO RATS Committee Director Highlights Achievements in Security Collaboration, Cooperation Program. <https://astanatimes.com/2024/01/sco-rats-committee-director-highlights-achievements-in-security-collaboration-cooperation-program/#:~:text=Kazakhstan%2C%20Pakistan%2C%20Russia%2C%20Tajikistan%2C%20the,Kyrgyz%20Republic%2C%20and%20Uzbekistan>
- Atlantic Council (2021) From the G7 to a D-10: Strengthening Democratic Cooperation for Today's Challenges. <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/06/From-the-G7-to-a-D10-Strengthening-Democratic-Cooperation-for-Todays-Challenges.pdf>
- Braveboy-Wagner J. (2022, July). The Challenge to the Liberal Order: Norms of the Global South. <https://anthologies.newlinesinstitute.org/universal-values-and-foreign-policy/the-challenge-to-the-liberal-order-norms-of-the-global-south/#:~:text=countries'%20potential%20challenges%20to%20the,South%20Africa%29%20or>
- Bridgetown Initiative (n.d.) Bridgetown Initiative On The Reform Of The International Development And Climate Finance Architecture. https://www.bridgetown-initiative.org/wp-content/uploads/2024/09/SY043_Bridgetown-Initiative-3-0.pdf

- BU Global Development Policy Center, (n.d.). A Challenging Imperative: IMF Reform, the 17th Quota Review and Increasing Voice and Representation for Developing Countries. <https://www.bu.edu/gdp/2025/04/14/a-challenging-imperative-imf-reform-the-17th-quota-review-and-increasing-voice-and-representation-for-developing-countries/#:~:text=roles%20of%20quotas%20and%20leveraging,multilateral%20forums%20for%20reform%20consensus>
- CBS News. April 12, 2017. A guide to Trump's past comments about NATO. <https://www.cbsnews.com/news/trump-nato-past-comments/>
- CCG Update (2024). Arancha González: Reclaiming Multilateralism. <https://www.ccgupdate.org/p/arancha-gonzalez-reclaiming-multilateralism>
- Council on Foreign Relations (2025, July). What Does the G7 Do? <https://www.cfr.org/backgrounder/what-does-g7-do#:~:text=but%20all%20participants%20are%20wealthy,percent%20of%20the%20global%20economy>
- Dong, Y. (2024, 19 April). Why the G7 has become a declining political club. https://en.chinadiplomacy.org.cn/2024-04/19/content_117137421.shtml
- Dstatis (n.d.). G20 in Figures. <https://service.destatis.de/G20/en/#:~:text=The%20G20%20is%20made%20up,of%20global%20GDP>
- Eurasian Group. 30 March, 2009. SCO for combating drug, terror, crimes in Afghanistan. <https://eurasian-group.org/en/sco-for-combating-drug-terror-crimes-in-afghanistan>
- European Council. (30 March, 2021). "COVID-19 shows why united action is needed for more robust international health architecture" - Op-ed article by President Charles Michel, WHO Director General Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus and more than 20 world leaders. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/30/pandemic-treaty-op-ed/>
- evolving strategies of a new power. Report. London: ODI (www.odi.org/en/publications/china-g20-india)
- G20 India (n.d.). About G20. <https://www.g20.in/en/about-g20/about-g20.html#:~:text=The%20Group%20of%20Twenty%20,the%20global%20GDP%2C%20over%2075>
- Gaens, B., Sinkkonen, V., & Vogt, H. (2023). Connectivity and Order: an Analytical Framework. East Asia (Piscataway, N.J.), 1–20. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s12140-023-09401->
- GCC (2025). Final Statement Issued by the Ministerial Council in its 164th Session. <https://www.gcc-sg.org/en/MediaCenter/News/Pages/news2025-6-2-3.aspx#:~:text=regarding%20the%20proposal%20of%20the,Council%20at%20its%20next%20session>
- Global Policy Reform (n.d.) Global South perspectives on Security Council reform. <https://www.globalpolicyforum.net/futureofglobalgovernance/index/c-global-south-perspectives-on-security-council-reform/>
- Global Times. 2 September, 2025. Multiple countries join or express support for China-proposed Global Governance Initiative: reports. <https://www.globaltimes.cn/page/202509/1342410.shtml>
- Gross, S. (2025). China's Global Initiatives: Implications and Recommendations for Israel. <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2025/06/No.-1994.pdf#:~:text=achieving%20peace%20and%20security,months%20after%20the%20Ukraine%20crisis>
- Hamilton, M. (2024). What Is Bretton Woods? The Contested Pasts and Potential Futures of International Economic Order. <https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Hamilton-History%20of%20Bretton%20Woods.pdf#:~:text=today,most%20disadvantaged%20in%20the%20global>
- Harig, C. & Jenne, N. (2022, August). Can the Global South shape international norms through the appointment of leaders who implement these norms in peace operations? British International Studies Association. <https://www.bisa.ac.uk/articles/can-global-south-shape-international-norms-through-appointment-leaders-who-implement-these#>

- Humphrey, C. and Chen, Y. (2021) China in the multilateral development banks:
- Ikenberry, G. J. (2018). The end of liberal international order? *International Affairs*, **94**(1), 7–23. <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>
- IMF (n.d.). Special Drawing Rights. <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/special-drawing-rights-sdr>
- John, M. & George, L. (2024). BRICS gathers pace as shared grievances with West fuel alliance. <https://www.reuters.com/world/spurred-by-shared-grievances-brics-gathers-pace-2024-10-24/#:~:text=Moreover%2C%20the%20245%20billion%20in,projects%20remain%20in%20their%20infancy>
- Kim, S. (2025, June). Managing Decline? NATO's Uneasy Future After the 2025 Summit. https://www.asaninst.org/bbs/board.php?bo_table=s1_1&wr_id=527#:~:text=defense%20under%20Article%205%20and,relationship%20with%20NATO%20more%20broadly
- Langmore J. & Thakur, R. (2024, July). Transform or die: the case for reforming the UN Security Council, University of Melbourne Initiative for Peacebuilding. https://arts.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0003/5004858/Security-Council-Reform-Policy-Brief.pdf#:~:text=at%20the%20high%20table%20as,Council%20as%20the%20authoritative%20validator
- Layne, C. (1993) The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise. *International Security*, Vol. 17, No. 4, pp. 5-51
- Lester, S. (2022, March). Ending the WTO Dispute Settlement Crisis: Where to from here? <https://www.iisd.org/articles/united-states-must-propose-solutions-end-wto-dispute-settlement-crisis#:~:text=World%20Trade%20Organization%20,members%20to%20enforce%20WTO%20obligations>
- Lopes, G. V. (2023, September). In final declaration, G77 rejects “digital monopolies” and calls for “reform” of the financial system. <https://peoplesdispatch.org/2023/09/16/in-final-declaration-g77-rejects-digital-monopolies-and-calls-for-reform-of-the-financial-system/#:~:text=“We%20stress%20the%20urgent%20need,innovation%2C”%20says%20the%20Havana%20Declaration>
- Maasdorp, L. (2020). COVID-19: How multilateral development banks can lead through a crisis. <https://www.weforum.org/stories/2020/07/brics-new-development-bank-leads-member-states-through-the-covid-19-crisis/#:~:text=The%20resulting%20health%20and%20economic,after%20the%20loans%20were%20approved>
- Mahbubani, K. (2021). *Has the West lost its mind?* Oxford University Press.
- Mangeni, F., Mold, A. & Signe, L. (2024, October). The promise of free trade and integration across Africa's nations. <https://www.brookings.edu/articles/the-promise-of-free-trade-and-integration-across-africas-nations/#:~:text=businesses.%20,based%20products%2C%20therefore>
- Masters, J. & Sergie, M. (2023, May). The Arab League. <https://www.cfr.org/backgrounder/arab-league#:~:text=The%20Arab%20League%20has%20no,“During%20the%20Lebanese%20civil%20war>
- Mingjiang, L., Hiep, L.H. , Bing, N. C. & Chandarith, N. (2025, April). How Southeast Asia Sees Xi Jinping's Regional Push Amid U.S.-China Tensions. <https://carnegieendowment.org/research/2025/04/how-south-east-asia-sees-xi-jinpings-regional-push-amid-us-china-tensions?lang=en>
- Morse, J. C., & Keohane, R. O. (2014). Contested multilateralism. *The Review of international organizations*, **9**(4), 385-412.
- multilateral-development-banks).
- Munyat, C. (2023, September). The African Union has been made a permanent member of the G20 – what does it mean for the continent? <https://www.weforum.org/stories/2023/09/african-union-g20-world-leaders/#:~:text=,Türkiye%2C%20United%20Kingdom%20and%20United>
- OTS (n.d.). Economic Cooperation. <https://www.turkic-states.org/en/areas-of-cooperation-detail/2-economic-cooperation#:~:text=Turkic%20Investment%20Fund>

- Patrick, S. & Hogan, E. (2025). BRICS Expansion and the Future of World Order: Perspectives from Member States, Partners, and Aspirants. <https://carnegieendowment.org/research/2025/03/brics-expansion-and-the-future-of-world-order-perspectives-from-member-states-partners-and-aspirants?lang=en>
- Patrick, S. (2023, June). UN Security Council Reform: What the World Thinks. Carnegie Endowment For International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2023/06/un-security-council-reform-what-the-world-thinks?lang=en>
- Patrick, S., (2024, October). BRICS Expansion, the G20, and the Future of World Order. <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/brics-summit-emerging-middle-powers-g7-g20?lang=en>
- Prates, D. M., & Peruffo, L. (2016). *Rise of the global South and descent of the North?* Bretton Woods Project Briefing, 1 March 2016. Retrieved from <https://www.brettonwoodsproject.org/2016/03/rise-of-the-global-south-and-descent-of-descent-of-the-north/>
- Quint, D. & Venditti, F. (2020). The influence of OPEC+ on oil prices: a quantitative assessment. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2467~c8f-35853cc.en.pdf#:~:text=the%20price%20of%20oil%20would,2467%20%2F%20September%202020%201>
- Scholz, T. (2023). Ascending order: rising powers and the politics of status in International Relations, *International Affairs*, Volume 99, Issue 3, May 2023, Pages 1316–1317, <https://doi.org/10.1093/ia/iad082>
- Wade, R. & Vestergaard, J. (2024, September). World Bank governance reform. “Puppet on a string”? Global Policy. <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/23/09/2024/world-bank-governance-reform-puppet-string#:~:text=countries%20agitated%20for%20more%20influence,catch%20up%20with%20western%20living>
- WHO (16 April, 2025). WHO Member States conclude negotiations and make significant progress on draft pandemic agreement. <https://www.who.int/news/item/16-04-2025-who-member-states-conclude-negotiations-and-make-significant-progress-on-draft-pandemic-agreement>
- Wolff, A. (2022, May). 22-7 WTO 2025 Getting Back to the Negotiating Table. Peterson Institute for International Economics. <https://www.piie.com/sites/default/files/documents/wp22-7.pdf#:~:text=The%20negotiation%20of%20multilateral%20agreements,needed%20to%20get%20WTO%20negotiations>
- Xinhua (2025). AfCFTA gains momentum as 48 African countries ratify agreement. <https://english.news.cn/20250220/94dc819be5f14ab9a0de2594a289673c/c.html#:~:text=Trading%20within%20the%20framework%20of,Secretariat%20Wamkele%20Mene%20has%20said>
- Yade, R. (2024, September). What would it mean for Africa to have two permanent UN Security Council seats? Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-would-it-mean-for-africa-to-have-two-permanent-un-security-council-seats/#:~:text=As%20US%20President%20Joe%20Biden,for%20Africa%20on%20the%20UN>
- Yan, X. (2020). *Global politics in the 21st century: China's perspective*. Cambridge University Press.
- Yap, C.W. (2025, April). Defending the multilateral trading system: Survey findings on WTO reform. Hinrich Foundation. <https://www.hinrichfoundation.com/research/article/wto/defending-the-multilateral-trading-system/#:~:text=members%20and%20their%20higher%20degree,minded%20collaboration%20at%20the%20time>
- Yin, H. (2025). China's global vision: a call for inclusive governance and shared prosperity. <https://lapost.us/?p=71451#:~:text=In%20recent%20years%2C%20China%20has,and%20foster%20dialogue%20among%20civilizations>